

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Gondolatok az egyházi zene-congressusról.

Az énekügy válpontra jutott.

Sok égető kérdése közül egyik sürgős megoldást igényelő kérdése ez a reform. egyháznak.

Nem látom ugyan még a kivezető útát, mert hiszen a hívatottak nem adták ki a végső jelszót, talán nem találták meg a biztos vezérfonalat, melynek segítségével a kétségtelen siker útjára léphetnénk; de a jelek egyre sűrűbben mutatkoznak, a kívánságok hangosabban nyilatkoznak, melyek intenek, hogy énekügyünk reformálását ne halasztgassuk.

Dicséretes munkát végez e lap hasábjain közelebb P. Tóth János tanár úr, ki valódi református érülettel s tudással párosult buzgósággal mutat rá a hiányokra s jelöl meg némely irányelveket, melyek segítségével hamarabb célt érhetünk.

Eszközről, legalább kisegítő eszközről is akar gondoskodni, midőn felveti egy összehívandó ének- és zene-congressus eszméjét.

Ne legyen ez pusztában elhangzó szó!

Mert bár nagy gyűlések, értekezletek napirenden vannak ma, — úgy szólván — betegségei sok esetben társadalmi életünknek és bár ezek a sokféle gyűlések — ha talán eszmeszegénységben nem szenvednek is — kevés gyakorlati eredményt mutathatnak fel; mégis elhíhetjük, hogy egy olyan congressus, mint a minőt P. Tóth János óhajt, nem gyűlne össze csak úgy vaktában s nem oszolnék el látható eredmény nélkül.

Annyi gyakorlati szakember és annyi nemes buzgósággal eltelt egyháztág bizonyára megtalálná módját és eszközeit, hogy vajúdó énekügyünk kérdése biztos megoldást nyerjen.

Azok, a kik eddig szunnyadtak, felébrednének és a kik — hívatottságuk érzetében is — mindent a kiküldött bizottságtól vártak: lelkesedve munkához látnának.

Nem akarok én azokra kiterjeszkedni, hogy mi leend apróra a congressus teendője, mert hiszen ennek kipontozására kicsiny vagyok és nincs is szükség erről beszélni addig, míg a felvetett észme némileg a valóság alakját nem ölti magára; csak arra kívánom a figyelmet felhívni, a mi ebben az egész dologban általános értékű, hogy t. i. ha ilyen egyházzenei- és énekcongressust már előzőleg hívunk vala össze: akkor ma gazdagabbak volnánk egy belső erővel, mert szerte e hazában zúgna és zengene a modern ízlésnek is megfelelő s megújított zoltárok dallama.

Ez pedig nagy szó, hiszen külső isteni tiszteletünk vonzóbbá tétele emeli a hívek buzgóságát, felmelegíti a lanyhuló hitéletet s még azokat is az egyházhoz kötözgeti lassanként, kik akár fitogtatva, akár valóságban finomultabb műzlsőkre hivatkoznak s lenézik, talán néha ki is gúnyolják elavult és magára hagyott közéneklsűnket.

Mi reformátusok sok dologban hátra maradtunk az újabb időben. Reformokra nem igen adtuk fejűnket, inkább voltunk fatálisták, mint reformátusok, kik minden újítástól visszariadtunk s beletörődtűnk abba a gondolatba, hogy: majd megment bennűnket jó sorsűnk vagy az a szabadelvű áramlat, melynek szüksége van ránk.

Pedig nem voltunk híjával az irányító jelzőknak.

Egyik alkotmányos kormányzatűnkát kívánta a haladó kor szellemével inkább összhangzásba hozni s e jelszó alatt próbáltűnk is valamit — centralizálni; de a centralizálás ott mondta fel a szolgálatot, hol pedig messze kiható jótékony hatása lett volna. Nem bírtűnk megteremteni az *egységes magyar reformált egyházat*.

A másik anyagilag próbált megszervezni. Bizony szép, sokat ígérő munka indűlt meg e tekintetben; de hát közűny, feltékenység, az

egymás terhe hordozásától való iszonyodás és mit tudom még mi? . . . elzárták az egészséges kibontakozás útját.

Majd a belső, a láthatatlan egyház erősítését hangoztatta a harmadik. A hitélet lanyhasága, a buzgóság megcsappanása, egyháziasság tünedezése mélyen elszomoríták gondolkozó főiniket és keresni próbálták a mentő szereket. Intenzívebb vallástanítás, vallásos estélyek rendezése, cura pastoralis, egyházfegyelem, sőt itt-ott vándorapostolok kiküldése is, mind-mind napirendre kerültek.

De hát mit értünk el? Minden törekvésünk megmaradt a szóbeszédnél. Nem volt talán erőnk a kezdeményezéshez? Nem volt bátorságunk lábainkra állani? vagy talán akaratumk a mások akaratához volt láncolva? Ki tudná? . . . Elég az, hogy most is töprengünk s keressük a mentő szereket.

Bizony, mikor fegyelemről gondolkozunk, legfőbb ideje volna azt a régi református öntudatot fegyelmezni, lábra állítani önmagunkban, mely egykor a nyakasságig megvolt bennünk, hasznát is vettük, de a mely újabb időben szerfe folyt, feloszlott a mindenáron való opportunismus gözkörében.

Ez a szétfolyás, az erélynek csak a szóban való megjelenése, a végsőig menő puhítás rendszere cselekedte azt, hogy most — fájdalom,

méltán — homlokunkra süthetjük „a református élhetetlenség“ bélyegét.

Nos tehát, ha már egyéb külső és belső erősödésünkre irányuló próbálkozásaink nagyjában így megfeneklettek; ha annyira féltünk a felekezeti vádjától, hogy inkább letettünk kedvenc eszméink megvalósításáról is, csakhogy szeparatistáknak ne tartsanak: hát legalább kultuszuink érdekében tegyük meg, a mi reánk vár, szerezzünk végre új énekeket.

Mert ám meglássuk, hogy úgy sem sokat ér a mi áldozatunk, a szók özönével megbabonázott közhangulat úgy is nem mellénk áll, hanem az erősebbet veszi pártfogása alá, mintha teljesednénk egy időre ismét a nagy Napoleon kevély kijelentése: „Isten is az erős zászlóaljához csatlakozik.“

Ime Ugron Gábor is harsogó szóval hirdeti „az üldözött katolikusokról“ szóló legendát és a sajtó egy része utána zengi a kieszt rém-mesét.

Ne hagyjuk azért a magunk erejét további aluszékonyságában, hiszen külső segítség, vagy a változékonny közhangulat meg nem építhet minket. Kezdjük el a valódi reformálást ott, hol legtávolabb állunk a sérvékeny közvélemény hatásától, kezdjük el templomainkban, énekelvén új éneket a mi Urunknak, ki egyedül nagy és hatalmas és ki el nem hagyja az övét, ha erős hittel Ő hozzá ragaszkodnak! . . .

TARCA.

Révész Bálint levele Révész Imréhez.

Debrecen, Nov. 3-án, 1855.

Kedves Öcsém!

Szentesi professor úrtól küldött leveled vétele óta úgy el valék foglalva, hogy tőle alkalmilag választ nem küldhettem, sietek azért azt posta úton pótolni.

A küldött tarhonyát nőmmel együtt nagy köszönettel vettük, a Pápayt illető részt még az nap kiküldtem. A sajt pedig valami felséges dolog, bár nőm feláll az asztaltól, mihelyt feltétek; dicső comedentia, vajha még Karácsonkor, a legátustól, ha nem gyalog menne, egyet küldhetnél, még érettebbet és kukacosabbat s hogy ez megeshetne, vajha neked addig még többet küldenének ajándékba! Furcsa teremtés az ember! egyik iszonyodik valamitől, másik szereti; annyi igaz, hogy egy pohár jó bor semmire sem esik jobban, mint az ilyen sajtra. A Pápay által épen akkor beküldött könyvet átadtam professor úrnak.

Közelebb múlt vasárnap a papi fizetés csakugyan megállapított 1000 pengőforintban, és így hivatalos meghívásod, ha eddig meg nem történt, rövid nap meg fog történni. Közelebbi leveleiddben helyesen érinted, hogy elválasztatásod körülményeiről óhajtanál valamit tudni és hogy olyformán sejtéd, mintha mindketten halva született debreceni papok volnánk. Én tudtam,

hogy e dolgok téged nyughatatlanítanak, de nem akartam érinteni sem ezeket, míg a körülmények ki nem fejlenek, nehogy benned habozást idézzek elő; de már most, miután hallottál valamit, írnom kell.

Reményelem, ismersz annyira, hogy ha ingatagnak, kényesnek látnám itt leendő helyzetedet, magam azt mondanám: ne jöjj; de tudom az általános ragaszkodást hozzád s azért most is azt mondom, hogy, bár áldozat töled, jöjj. Hogy Zagyva rám is, rád is neheztelhet, ez se baj; hogy Rosztomili is órolhat, ez sem baj. Elválasztatásodat sem nekem, sem pártérdeknek nem tulajdoníthatod, hanem a jobb rész azon meggyőződésének, hogy ide meg kell válogatni már valahára az embert. Egyébiránt a szavazás így ütött ki: te nyertél 19 szavazatot, Zagyva 15-öt, Pápay 1-et, Posta 1-et. Azt is tudom, hogy Zagyva csak megkeresés és szána-kozás útján nyert ennyi szavazatot; de a kik rá szavaztak is kellelten, örülnek, hogy nem ő, hanem te nyertél többséget. Hát Balog Péter és Nagy József urak nem próbáltak-e lebeszélni, mert ők érdekből inkább Zagyva emberei lehetnek?

A mi a presbyterium állását illeti: bőven elbeszéltem professor úrnak, ő majd elmondja neked, de a főbketek meg is írom. Itt magában a presbyteriumban nincs meghasonlás, az egész bajt Csorba idézte elő, kinek nem sikerülvén a főcurátorra lehetés, olyforma vádakat terjesztett a helytartóságához, hogy az törvénytelen téren egészítette ki magát, hogy 60-an kormánybiztos nélkül gyűléskednek sat., pedig ő maga indította meg a presbyterium kiegészítését, de ő azt akarta,

Hogy pedig az új énekeket valóban az Úrnak tetsző és az emberek előtt is kedves formában mutathassuk be: ragadjunk meg minden alkalmát és minden eszközt arra nézve, hogy Anyaszentegyházunk ezen nagy munkája lelki világunkat felújító szent munka s az Isten nagy nevéhez méltó legyen.

Nagyon megszívlelendő eszköz erre nézve az egyházi zene congressus, nem azért, mert új, hanem, mivel komolyan véve azt fontolóra, praktikus és végeredményében nagy horderejű lehet.

Nem vizsgálom most azt, hogy egy ilyen congressus összehívása elé minő akadályok gördülhetnek, csak azt néze, hogy milyen hasznot meríthetünk abból?

Szerte a hazában vannak érdemes szakembereink, kikről — a maguk szűk körén kívül — tudomást sem vesz senki. Akadnak lelkes, zsolttáros híveink, kik alig, vagy csak szórványosan ismerik az énekügyi bizottság fáradozásának eddigi eredményét. Az egyik csoport szűk körben marad s úgy véli: nincs miért dolgozni, a másik megelégszik a maga lelke buzgóságának gyönyörűségével.

Mindezeket a congressus nagy részben összehozná. Megismernők a tehetségeket, meg lelkes, énekes híveinket, kik szakértelemmel és szent

hogy ő főcurator legyen s csupán a senatorok és községtanács olvasztassanak a presbyteriumba. Itt pedig a régi basisból indultak ki s a választás elvét feladni nem akarták, de nem is szabad. A régi presbyterek 60-an voltak, ezek közül élő volt jelenleg 30 és így ezt egészítették ki 60 számra, választás útján, a senatorokból, községtanácsból és némely jelesebb egyénekből. Az igazolás az egyház részéről és a superintendensi véleménykísérés felment még a múlt vasárnap, de még válasz nem érkezett. Mihelyt az eredmény meglesz, azonnal megírom; én nem gondolnám, hogy elbukná a presbyterium ez ügyet; de azonban most ez sem lehetetlen. Rám nézve is, kellemetlen e dolog, mert megerősítem addig meg nem jöhet és be nem állhatok. Már csak várjuk a dolgok fejlődését s addig ne adj választ a szentesieknek. Attól ne félj, hogy ide pártoskodás közé jössz; majd csak eldől ez egy ember szeszélye, bosszúja által előidézett ügy.

Végül pedig, mivel hétfőn névünneped lesz, nőmmel együtt éljen-t kiáltunk. Élj soká, légy boldog, munkásságotat kövesse közelismerés, méltó jutalom; legfőbb óhajlásom pedig, hogy jövő névünnepedet már itt együtt lakhassuk meg nagy vigan. Pápayhoz szeretnék kirándulni, hívott is, de nem tudom, lesz-e belőle valami.

És most Isten veled, légy boldog s légy álhatalosan miénk, kívánja:

szerető bátyád
R. B. m. k.

Az eredetiből közli: Révész Kálmán.

buzgósággal dolgozván, könnyítenék az énekügyi bizottság nehéz feladatának megoldását.

Ezen nagy tanácskozás alkalmával nyilván kitűnnék egyik-másik szakemberünknek tehetsége, készütsége s az egész énekügyben kifordított elvi megállapodása, a mikor aztán könnyű dolog lenne némelyeket megbízni két-három ének megszerkesztésével.

Igy a munkatársak önkéntes jelentkezését nem kellene mindég csak várni, mert ki is jelölhetnék azokat.

A kik jobban értenek a dologhoz, szóljanak hozzá alaposan. Én lelki örömmel üdvözölöm a felvetett eszmét s kötelességemnek ismertem egyet-mást elmondani, mert hiszen az országos ref. tanító egyesület múlt évben is, most is felírt az énekügyben a Méltóságos Konventhez, közelről tapasztalván közéneklésünknek mai elmardottságát.

Sinka Lajos.

TANÜGY.

A reformiskolák és a németországi középiskolai reformtörvények a német philologusok és tanférfiak nagygyűlésein.

(Vége.)

Hornemann megokolása ilyenforma: A gymnasium eredetileg az egyetemi tanulmányokra előkészítő általános képző intézet; ma ez a meghatározás szűk; inkább lehetne mondani „a tudományos szaktanulmányokra“, a hogy azokkal az egyetemeken foglalkoznak, előkészítő iskola. Mint ilyennek, a tudományok egyetememes jellege után kell igazodnia s az általános műveltség összes főalkatrészeit felvennie és feldolgozania. A tudományok egyetememes jellege ma egy részt inductiv, másrészt történeti vagy geneticus. A gymnasiumnak is korunk műveltségének azon főbb elemeit, melyek a történelem folyamán a német szellemmel összeforrtak, fel kell tárgyalni s a növendéket eszeltetni arra, hogy korunk műveltsége történetileg fejlődött. Már 1849-ben Ahrens-nek ez volt az eszméje, melyet részletez s helyesli főleg azon tételét, hogy a klasszicizmus nem lehet egyedül és kizárólag a tudományos képzés eszköze, de az általános műveltségnek még mindig lényeges eleme, ezért főleg a görögöt nem szabad el-ejteni.

De a gymnasiumnak a modern anthropologia értelmében kiselejtező gépezetként kell működnie; a gymnasiumi érettségi vizsgának kell a felett dönteni, ki léphet be a nemzet vezető osztályainak körébe. Eddig ezen feladatot általában helyesen oldotta meg. A nem alkalmas tanulói elemet, mintegy 60%-át az összes ifjuságnak, oly időben távolította el, mikor még jelentéktelen idővesztés nélkül mehettek a képességeiknek megfelelő pályára. Ezt a kiselejtező hatást az alsó osztályokban különösen a latin, a felsőbbekben a görög gyakorolja. Socialis vesztéség volna tehát a latin és görög oktatást hátrább tolni.

A kizárólagos gymnasiumi képzés alól kikerült nemzedék munkája is ezen képzés helyessége mellett

tanuskodik; az anthropologia pedig megerősíti, hogy a tehetségtelenek elkülönítése helyes módon történt. Az iskolai reformnak ezt a kiselejtező tevékenységet sem akadályozni, sem megsemmisíteni nem szabad. A frankfurti rendszer sem mint képző intézet, sem mint kiselejtező gépezet feladatát nem fogja megoldani.

Erre *dr. Reinhardt* válaszol röviden a következőkben: Nem előny, sőt aggasztó jelenség, hogy a gymnasiumi évfolyamok alatt a belépő tanulók 60%-a maradozik el; ezekről is érdemes gondoskodni s nyilván az iskola feladata, hogy azoknak, kik a képzés vég-célját nem érhetik el, legalább oly képzést nyújtson, mely az összeségre előnyös. A reformiskolákban erre megvan a lehetőség. Itt az összes oktatás eredménye dönti el, hogy a tanuló felsőbb pályákra alkalmas-e, nem mint a gymnasiumban egy vagy két szak, A latin kiválasztó hatása is érvényesül a 4-ik évfolyamtól kezdve, sőt a gyorsabb haladás mellett hamarabb kiválik a tehetségtelen, és idővesztés nélkül mehet másik ágazatba. Hidaknak kell lenni egyik fajú iskolától a másikhoz s ilyeneket szolgáltat az altonai és a frankfurti szervezet.

Dr. Hirzel ulmi igazgató az előadásokban praktikus és konkrét kérdések felvetését nem találta, az ókori nyelvek késői kezdése mellett felhozott érvek sem oszlatták el aggodalmát. A bajor és württembergi tapasztalatok ez irányban kedvezőtlenek. A reformiskoláktól félti a klasszikai studiumokat. De *Hornemann* nézetét sem osztja, hogy a gymnasium az általános műveltség összes elemeit felölelje. Ez annyi, mint mindenből enni, de semmit sem emésztetni meg. Nem bővíteni, hanem korlátozni szeretné a tananyagot.

Dr. Wendt titkos tanácsos (Karlsruhe) néhány praktikus szempontot emel ki. A latin oktatást azon korban kell kezdeni és tanulni, mikor az a legnagyobb jótétemény. Ez pedig csak a sexta-ban lehet. Ha pihenni akarok — úgymond — megyek a sextába latin oktatásra. A francia sohasem fogja pótolni. A reformerek e nyelv folyékony beszélésére (a parlírozásra) súlyt fektetnek; mi célból? talán hogy művelt főpincért neveljenek. Hazafiatlan dolog is a franciára támaszkodni. Mert a mi a sextában a logika és grammatika alapját megveti, az igényt tart rá, hogy az egész műveltség alapjává legyen.

Dr. Schlee (Altona) visszatér a főkérdésre. Tagadja, hogy a reformiskola elnyomja a klasszikus nyelveket, sőt többet nyújt mint más iskolák. A görögre áll náluk a paedagógiai matematika, hogy $4 \times 8 = 6 \times 6$, vagyis a reformiskola a 4 felső osztályban heti 8 órán, teljesíthet annyit, mint a gymnasium 6 osztályban heti 6 órával. A tudományos műveltség alapjának ő is a klassz. nyelveket tekinti, de másfelől a matematikát és természettudományokat is. Francia és angol mellékes; érteni sőt beszélni kell tanítani. A franciától a hazafiságot nincs mit felteni, sőt a francia a záróvizsgáról el is maradhat, az angollal pótolható. Az sem baj, ha a modern nyelvek az érettségén nem szerepelnek. Sokan tévedésben vannak a latin kiselejtező ereje felől, ilyen hatása az angolnak és a franciának is van.

Érdekes *dr. Schulze*-nak a berlini francia gymn. igazgatójának nyilatkozata már csak azért is, mert oly intézet élén áll, melyben szintén a franciával kezdik, míg a latin 3-ik a görög az 5-ik évfolyamban kerül elő. Szerinte a kérdés súlypontja ez: kapjon-e az ifjuság általános műveltséget? Igen, — feleli — ha valami módon lehetséges. Reinhardt kétségbe vonja a lehetőséget. Ez a modern műveltség és az iskolai paedagogia

csődjét jelentené. Azt állítják, hogy a felsőbb iskolák három felé ágazása historiai fejlemény, pedig egészen önkényesen kicsinált. A század elején ugyanis olyanok számára, kik a gymnasiumban nem boldogultak, reáliskolát állítottak, hogy valamivel magasabb képzésben részesítsék őket, mint a mit a népiskola nyújthat. A kormány a tényállás félreismerése folytán ezen iskolákba is bevitte a latint. Csak 1882-ben szervezték a latin mentes reáliskolát, a hogy eredetileg contempláltak és 1892-ben tették teljessé. Most tehát már a gymnasium újra vissza nyerte eredeti jogát, hogy általános műveltséget adjon. Csak ha kísérletek által be van bizonyítva, hogy ezt a feladatot nem oldja meg, akkor lehet a mellékintézeteket jogosultnak tekinteni. Természetesen a gymnasium korszerűen fejlesztendő. Most még az angolt és a természettudományokat nem méltatja kellő figyelemre. Ezen segíteni kell és lehet. Ki kell tartani a gymnasiumok mellett.

Reinhardt tiltakozik azon állítás ellen, hogy a háromféle középiskola önkényesen vagy elnézésből állt elő. A kulturai fejlődésben rejlenek annak mélyebb okai. Aztán nem is olyan nagy kár az, ha a műveltség különféle; általános műveltség lehet görög nélkül is. Moltke sem latinul sem görögül nem tudott és mégis volt általános műveltsége.

Prof. Böttcher (Lipsee) szerint az iskola nem adhat egyoldalú műveltséget, az összes szellemi erőket fejleszteni kell. A különféle tudományok különféle műveltségi követelményekkel lépnének fel. Hogy az iskola az általános műveltség főalkatrészeit felölelje, szerinte úgy értendő, hogy az ismereteket egymással kellő és helyes vonatkozásba kell hozni s összekapcsolni. Az egyoldalú képzés elégtelen.

Dr. Tendering (Hamburg) a francia nyelv előnyeit fejtegeti és sürgeti, hogy tudományosan kell tanítani; a reálgymnasium latin eredménynyel nincs megelégedve, a felsőbb osztályokban többet kívánna.

Dr. Schlee (Altona) kinyilvánítja, hogy a görögnek nem ellensége. Némelyeknek alaposan kell tanulni ezt a nyelvet is, de a tanulók nagy tömegére nincs hatása. Schiller, Goethe csak másod kézből, a latin útján ismerték a görögöt és az antik világ iránt mégis fel tudták kelteni az érdeklődést. Néhány alapos görög tudós képes a többiekkel is a görög műveltséget közvetíteni.

Dr. Schulze (Berlin). Hogy nagy emberek görög nélkül is nagy dolgokat műveltek, ez nem sokat nyom a latban: itt inkább arról van szó, hogyan lehetne az átlag-embereket, a milyen legtöbb van, lehető magas műveltséghez juttatni. Ez csak a helyesen szervezett humanistikus gymnasiumban lehetséges. Hogy a gymnasium mellett más középiskola fajok is alakultak, ezen ebben rejlett oka annak, hogy a gymnasium nem tartotta többé kötelességének megadni mindazt, a mi szükséges előképzettség a magasabb műveltségre, vagyis a gymnasium tévuton járt, ideje, hogy visszatérjen. Az iskolák versenyében nagy hiba rejlik. Persze ő sem akarja a főiskola összes anyagát a gymnasiumba bevinni. A főreáliskolai képzés szakképzés marad, ha mindjárt a kormány egy decretumával (1892) a főreáliskolát általános műveltség iskolájának nyilvánította is.

Minden részletre kiterjedve alaposan gyakorlati érzékkel és szépen beszélt még *Loos* tartományi iskola-felügyelő (Linz). Röviden ismerteti a *Bonitz* által szervezett ausztriai középiskolai rendszert. A *Hornemann* és *Schulze* által képviselt egységes iskolát lehetségesnek tartja, t. i. a gymnasium átveheti mindazon tanulókat

előképzését, kik most a reálgymnasiumot látogatják, a megterhelés veszélye nélkül. A főreáliskola mint szakiskola tovább is fennállhat. Ez az egységes iskola feltételezi azonban a tanító-testület tervszerű együttműködését, a tanítás egységét, a tananyag részleteinek helyes megválasztását, egymásra vonatkoztatását, a didaktikai eszközök használata és alkalmazásában a tanítók kölcsönös egyetértését stb. ily módon a humangymnasium lényegtelen változtatással megoldaná az egységes iskola feladatát.

Most azonban az utolsó szervezés óta a középiskola 3 fajával számolnunk kell. Hogy káros a kulturális fejlődésre, azt mindenki hangoztatja. Csak azt az egy szembetűnő hátrányát emeli ki a mai középoktatásnak, hogy az átlépés egyik iskolából a másikba igen nehéz, a felsőbb évfolyamokban majdnem lehetetlen. Ezen a bajon akarnak a reformiskolák segíteni. Majd rajzolja a reformiskolák célját, szervezetét. Nemzetgazdasági szempontból igen nagy előnynek tartja, ha a humanistikus gymnasiumból az érettségi vizsgálatig eddig kimaradt 60%-tóliról gondoskodva lesz olyformán, hogy ha a vágyaiknak megfelelő életcél nem érhetik is el, de minden nehézség nélkül léphetnek magasabb műveltséget nyújtó iskolába s kiképezhetik magokat saját megalégedésükre és az összeség javára. Ez oly előny, melyért bizonyos hátrányokat tűrni lehetne; csak egyet nem: ha t. i. ezen rendszerben talán éppen a tegethetségesebb tanulók jogos igénye kiképzés tekintetében nem volna kielégítve, mely esetben nagyobb volna a kár, mint a haszon.

A reformgymnasiumnak be kell bizonyítani, hogy gymnasiumi ágazatának növendékeit annyira viszi, mint a humangymnasium, — természetesen nem a latin extemporalet vagy a görög fordítást értve, hanem a philosophiai és történelmi képzést, — s ekkor theoretikus jogosultságát bebizonyította.

A reálgymnasiumi téren, hol a humanus képzésnek kisebb szerepe van, megtörténhetik, hogy a reformreálgymn. a régi reálgymnasium feladatát teljesíteni fogja; de a gymnasiumi téren kétes, hogy az idő rövidsége miatt a klasszikai elemekkel oly mély hatást gyakoroljon a növendék szelleme, érzülete és akaratára, mint a régi gymnasium.

Kormányzási és igazgatási szempontból az altonai rendszer kivihetőbb, mint a frankfurti. Altonai reálgymnasium a kétfelé ágazás miatt előálló óra többletetek majdnem oly könnyen fedezheti, mint most a gymnasium mellett rendezett reálgymnasium. Minden szakban elkülönített oktatás csak magas létszám mellett lenne szükséges.

Másképen áll a dolog a frankfurti reformtervezettel. Ha 150 tanulóval bíró humanistikus gymnasium helyett mint a milyen rendszeren kis városokban van, frankfurti 3 ágazatu teljes iskolát akarnának létesíteni, az kivihető volna. A 3-ik évfolyamig nem volna nehézség, de onnan már 3 párhuzamost, a 6-ik évfolyamtól pedig még kettőt kellene fentartani, melyekben különböznek a tanítás. Ha az ágazatokat több tanórákon lehetőleg összevonják, még akkor is legalább hattal keilene szaporítani a tanórákat. Ezt kis városok nem bírnák meg, a költséghez képest a tanulói létszám is igen alacsony volna. A 150-ből alig jutna fele a felső sok ágazatú osztályokba. Paedagogiai szempontból a mint nem kívánatos különféle előképzettségű tanulókat több szakban és órán együtt tartani, éppen úgy hátrányos a csekély létszámmal is bajlódni. A tanítói hatás sem

érvényesülhet olyan tanulókkal szemben, kik a tanítás nagy részét más-más ágazatban nyerik. Végtelen nehéz 18 osztályt, — ennyi lenne egy intézetnél, — igazgatási, tanulmányi, fegyelmi tekintetben különféle tanácsok és tanmenetek szerint ellenőrizni. Kis városok számára tehát a frankfurti rendszer 3-as kapcsolatával kivihető.

De nagyobb városokra nézve sem nyújt számbavehető előnyöket. Épen a frankfurti Goethe-gymnasium adataival bizonyítja, hogy noha Frankfurtban sok önálló intézet van, melyek élénk tanuló cserére adhattak volna alkalmat, de úgy a kritikus osztályokban (III. B, untertertia, II. B. untersecunda), mint a többiekben igen kevesen hagyják el a gymnasiumi irányt s mennek át a reál ágazatokba; tehát a kicselezés nem vehető észre. Nem állítja, hogy a reformgymnasium ezt a feladatot nem oldhatná meg, de hiányzik rá az alkalom. Abból a néhány távozóból a reál, vagy reálgymn. osztályokat benépesíteni nem lehet.

Ha sem a tanulói anyag élénk kicserélése, sem a tömegesebb átlépések a reálágazatokba — tehát azon feltételek, melyek miatt a reformiskolák szerveztetnek, — tényleg nem teljednek: akkor a reformiskoláknak nincs létjogosultságuk s a humanist. gymnasiumok nagyobb városokban is fentartandók.

Hogy a reformiskolák összes ágazata aink kielégítő népességök legyen: lehetne talán az iskolai kérdés megoldását oly irányba terelni, hogy kis népességű városokban legyen a 3 alsó közös alapú iskola; közép-nagyságú helyeken 4-től 6 osztályig, a 4-től két ágazattal berendezve. Így gondolkoznak, a kik a reformiskolák felállításától megtakarítást is várnak. De melyik város lesz hajlandó teljes iskolájáról lemondani? előnyös lenne-e nemzetgazdasági szempontból a közép-oktatást centralizálni? nem jelentené-e ez a vidék szellemi elgyengülését? A szülők még jobban kényszerítve lennének, mint most, gyermekeiket idegenben neveltetni s esetleg már a 4-ik vagy a 7-ik osztálytól kitenni a nagy város veszélyeinek. A frankfurti reformiskola tehát, ha egyáltalán életképes lesz, csak nagy városokra szorítkozhatik, ott is csak akkor lehet jogosultsága, ha a felsőbb iskolák 3 ágazatába a tanulók tömegesebb átlépése tényleg megvalósul. Hogy azonban a nagyobb városok gymnasiumainak más szervezetök legyen, mint a többieknek: a mellett szót emelni bajos dolog.

Tehát nem állítható, hogy a megkezdett uton az általános iskolai reform. a mi különben főcélját tekintve kívánatos, sikert érjen el.

Sinka Sándor.

KÖZÉLETÜNK.

Gondolatok.

Az égető kérdések legégetőbbikévé vált már — fájdalom — napjainkban a református közszellem hanyatlása, annak az erős, törhetlen, szívós ragaszkodásnak a csökkenése, amely egykor vagyon és vért tudott áldozni a vallásért. Hogy ez a kérdés azonban új volna, mintha csak napjainkban vettetett volna föl s mintha ezt a bajt talán a századvég hozta volna magával, azt egyáltalán nem lehetne mondani. Hiszen régi egyházi, írók műveiben olvashatjuk derűre, borúra a panaszt, a mely a vallásosság energiátlan volta miatt kesereg. De azért ám, amidőn az ultramontanizmus

fölhasználva a reformátusság sorvadását, a református közszellem eme betegségét, halom számra „esaklizza“ el tőlünk a hívek egész seregét, eme betegség régiségére hivatkozva, nem szabad összedugott kézzel, tétlenül néznünk a ref. Sion vesztését.

És ez a baj, ez a betegség, úgy látjuk, megvan mind az úri körökben, mind az alsóbb néposztályban. Némelyek csak a felsőbb körökre akarják kiterjeszteni a közönyösség, a hidegség vádját, de én úgy hiszem, nem kiváltsága ez egyik néposztálynak sem, benne leledzik abban az alsóbb néposztály is. És én, habár sajnálatosnak, hibáztatandónak tartom az úri körök magaviseletét is egyházuk és vallásuk iránt, sokkal nagyobb bajt látok abban, ha az az egyszerű paraszt-ember elkezd agitálni egyháza ellen, vagy pedig éppen nem törődni a saját, édes vallásával. Mert ha az u. n. „művelt ember“ (a valódi műveit ember sohasem vallástalan) gúnynyal, satírával beszél erről a vallásról, amely ellen ő pedig nem tud egyebet fölhozni, mint hogy (állítása szerint) régi, divatja múlt és nem — secessió, arról mi egyáltalában nem tehetünk és az ilyen gondolkozású u. n. „művelt“ embereket nagyon bajos más meggyőződésre juttatni, és a velük való foglalkozás nagyon hálátlan volna; de ha az az egyszerű földember, aki az anyatejjel szívta magába a vallás éltető melegét, akinek egyéb gazdagsága sincs, mint a hit, a remény, a hit egy igazán szerető, igazán megítélő Atyában, s a remény az örökélet minden földi szenvedést kárpótló boldogságában, ha az ilyen ember kezdi megtagadni ezt a hitét, ezt a reményét, — ez már nagy baj. Mert ennek a bajnak mi vagyunk okai egyedül és sem a korszellem, sem a vallásos érzék hiánya, hanem az, hogy nem foglalkozunk eléggé ezekkel az egyszerű emberekkel. Durva kő az ő szívük, farsagatlan, csiszolatlan, de azért ezekben a kövekben van a mi Sionunknak erőssége. Az az u. n. „művelt“ ember, ha itt hagyja is a mi egyházunkat, nem sok kárt okoz, vallástalan, gúnyolódó, satírló lesz az a vallással szemben akkor is, ha más egyház hívei közé sorozza is magát; de az ilyen egyszerű ember, akivel mi nem foglalkoztunk eléggé, akinek a szívét, lelkét nem tudtuk fölnyitni s így nem tudván hozzájutni, nem tudtuk a szeretetét se megnyerni, ha az egyszer más vallásra lép s ott fölnyitják a szívét, megnyerik a szeretetét, vakbuzgó, vallásos, sőt bigott tud lenni, aki, amidőn új egyházának akarván minél többet használni, nem igen válogat az eszközökben, hiszen ott arra tanítják, hogy a cél szentesíti az eszközt, megsérti, megbántja régi egyházát, a lelkiismeretbeli furdalás minden legkisebb jele, a szívbéli fájdalom minden legkisebb érzés nélkül, hiszen akkor a régi valláshoz nem köti hozzá semmi, még csak az emlék se.

Igenis ez már nagy baj. Igenis e fölött már érdemes gondolkodni. Én e baj egyik okául — mint már említettem is — azt tartom, hogy ném foglalkozunk eléggé az ilyen emberekkel. Míg gyermek, míg iskolába jár, mindent megteszünk, hogy az a mag, amelyet talán a szülői szeretet ültetett ottan-ottan a gyermekek szívébe: a vallásosság, gyarapodjék, növekedjék. De aztán, amint az ifjú suhanc elmarad az iskolától, elmarad mellőle mindama törekvés, mely jóra vezetne, megszűnik a róla való minden gondoskodás, egyedül marad a tudatlanság s nem egyszer egyszer a kísértés tekervényes útjain — egészen a sír, az utolsó kapahányásig. Nem mondom én, hogy az ilyennek nincs adva egy kis útmutatás, hiszen erre szolgálának — ha ugyan szolgálának — a templombeli prédikációk, amelyekben

azonban az életre, a helyes útra elvezető igazságok sokszor alig találhatnak helyet a dogmák s a vallásbölcsezetnek nem egyszer helytelenül értett és ahoz nem értők által is feszegetett igen sok kérdései mellett. Ez utóbbiakra pedig mi szüksége van annak az egyszerű embernek? Hogy szkepszis, bizalmatlanság, vagy éppen hitétlenség támadjon a szívében? Hiszen arra elég alkalom nyílik ugyanis az életben s a prédikációknak igen sok esetben éppen az volna a kötelességük, hogy azoktól megmentésük, visszatartsák a kérges s könnyen hajlítható szívet. Dehát egyebet mit adunk? Ha vallásos az az ember, ha még a mindennapi munka dűrvasága nem tudta letördelni szívéből azt a zománcot, akkor egy hétrevalóval, minden vasárnap ellátjuk s a következő vasárnap aztán más igazságok megszivlelésére intjük, figyelmeztetjük, buzdítjuk őket. De ám, a ki vallásos ugyan, de vagy egy ok, vagy más ok kényeszerítő hatása alatt nem mehet templomba, azokkal mit csinálunk, annak hogy tudjuk megedzeni, megerősíteni a lelkét? Vagy a ki éppen vallása iránt való hidegségből, a vallása iránt való buzgalom hiánya miatt éppenséggel nem jár a templomba, hogyan tudjuk közölni velők azon igazságokat, a miket a templomban minden áldott vasárnap elrecitálva, megnyugtatók szívéket, hogy eleget tettünk és egy egész hétig aztán semmit sem gondolunk a hívek lelki üdvével, sem semmi lelkiszükségeivel s általában hogyan tudjuk ismét a templombajárára szoktatni?

Erre nézve igen alkalmas módot ajánl a lelkipásztorkodásban a belmissio eszméjében. Hát hiszen jó is volna ez nagyon, ha minden lelkész ráérne erre a meglehetősen terhes, de azért gyönyörű munkára. De az a baj, hogy egy lelkészre a híveknek meglehetősen számaránya esik s így a legjobb akarat mellett sem tehet eleget ebbeli kötelességének. De másrésztől az is meglehetősen kényes dolog, hogy a lelkész a belmissio folytán a családok belső ügyeibe avatkozzék. Hiszen ez legalább is megütközést kelt a józanabb, gondolkodni szerető emberekben: mi köze ennek a tiszteletesnek az én ügyemhez, bajomhoz? Én se kérdelem tőle, hogy mit szokott odahaza csinálni — bészárolyán lakásának belső ajtaját — ő se avatkozzék bele az én dolgaimba. Ilyenformán hát meggondolván minden lehetőséget, sok esetben ez is csak papirosan alkalmas arra nézve, hogy általa a néppel foglalkozunk és nagyobb vallásosságra szoktassuk.

Bizony kevés szellemi táplálékot tudunk mi nyújtani és nyújtunk is tényleg a kevésbé művelt néposztálynak. Pedig azok ma már s régebben is ép úgy megéheznek az olvasmányra, mint ahogy megéheznek pl. a kaszinók újságfaló népe. Hogy ez így van, hogy igen sok ház gerendája alatt halom számra állnak Hazai Veraiak, Versíró Tornyaiak, Tatár Péterek irkafirkái, meg azok a füzetekben megjelenő Székely Aladár-féle regények (melyeknek megszüntetése érdekében első helyen kellene a konventnek a kormányhoz fölírni), — azt eléggé fájdalmasan tapasztalhatja mindenki, aki egy ilyen egyszerűbb ember lakására betéved. De hogy az olvasás szenvedélye mennyire el van terjedve ma már a nép között is, semmi sem bizonyítja jobban, mint a Friss Ujság, Esti Ujság millió számra elkelő példányai. Az volna hát már az első, ha ezt a szellemiek után való éhséget észre tudnák venni az illetékes körökben és ha észrevették, tudnák is azt már egyszer kielégíteni. Jó könyvek kellenének ide, amelyek a nép lelkét helyes útra vezetnék, megjobbítanák, fölfrissítenék, hiszen kincses bánya az ő lelkük, bizony mondom, ha ki tud-

nők aknázni, mérhetlen kincs, drágaság jönne onnan napfényre. De hát ide erős kezek kellenének és jótékony, nemesen érző szív, meg okosan gondolkodó és a nép eszén író toll kellene. Amit a „Koszorúk“ füzeté produkál, megmutathatja, hogy milven hasznot hajtó (már lehet hogy csak erkölcsi hasznot hajtó) volna, ha ezt a vállalatot jobban kiterjesztenék. Mert mi az kérem, évenként 10 füzetnyi produktum, elenyésző csekélység a tenger vizéhez képest. És én nem hiszem, hogy kiadó ne akadna rá. És én azt se hiszem, hogy Székely Aladár úr ne vállalkoznék az ilyen erkölcsnemesítő regények kiadására. Valaminthogy arról is bizonyos vagyok, hogy azok a kik a Tatár Péter irodalmi termékeit árulgatják, szivesebben árulgatnák ezeket a füzetecskéket. És meglehet, hogy eleinte tán a fogyasztó közönség panaszkodnék, hogy régi, kedvenc íróját, Tatár Péter uramat sehol se kapja már meg, de az sem lenne kétségtelen, hogy ez a Tatár Péter uram, ha egyszer kimenne a módiból, többet tudom Istenem, hogy nem támadna föl. De ne csak pénzért árulgassuk ezeket a könyveket, hanem ingyen is. Állítsunk népkönyvtárakat, s azokat aztán lehetőleg ingyen bocsássuk a nép használatára. Tudom, Debrecenben van ilyen népkönyvtár, de én nem ilyenről álmodom. Ha csak ilyen állítanánk föl, bizony nem sokat érnének vele. Legalább mikor én láttam és élveztem, bizony nagyon beteg állapotban volt szegény.

És a mi fő, szükségesnek tartom egy néplap megindítását. Elismerem, van Magyarországon — hál' Istennek — meglehetősen szép számú ref. néplap, de én nem ilyenről beszélek. Elismerem, megvan mindegyiknek a maga haszna, egy Téli Ujság, egy Kis Tükör nemes missiót teljesít, hanem ezek más téren és más eszközök segítségével mozognak: olyanformát gondolok én, mint a milyen a Szövetség volt, mikor megindult, mikor még az ezungelizáció meg nem buktatta. Én egy igazán néplapot óhajtok, amely a nép húsából való hús, véreből való vér legyen s a mely a népek való táplálékot szolgáltatassa. Mert igaz ugyan, hogy pl. a Friss Ujságnak roppant nagy kelendősége van, de azt is tudom, mert sokszor hallottam, az olvasói nagyrésze nem érti és nem tudja élvezni. Hiszen nem is úgy készült az, hogy a nép kezébe adhatnók minden meggondolás nélkül, a vallásosságot meg bizony egyáltalában nem növeli. A ki abba az újságba írta, annak teljesen le kellene ereszkednie a nép gondolatába, érzelem világába, annak ismernie kellene minden kis sejtet a nép agyában és minden valamicsodás hűrt a nép szívében; és közvetlennek kellene lenni minden póz és nagyképek nélkül egyedül csak a nép érdekét tartva szem előtt. Nem kellene itt evangelizálni, nem kellene itt bibliai történetekkel tele tömni az újságot, nem kellene itt kegyeskedésre még csak alkalmat se adni, hanem a hétköznapi, mindennapi dolgokat pertraktálni, beleszöni aztán abba a hit igazságait s következtetésképp kivonni az erkölcsi konzekvenciát. Föltárni saját hibánkat, de úgy, hogy amikor egyrészt sebet nem ütünk amiatt az érzékenységen, másrészt önbeismerésre bírván mindenkit, megjobbítsunk. Elmondani, hogy eme hibáinkból miféle bajok származhatnak, hogy lássátok atyámfiai, hogy leskelődik ránk az ellenfél, a katolikus atyafiság, ha nem övezzük föl magunkat a hit erős paizsával, bizony átragad mindnyájunkat saját táborába, mint a telhetetlen Behemoth. Azért ám, lássátok, hogy mindent úgy cselekedjétek, hogy azok miatt botránkövek ne legyetek az igaz hívők lábai előtt. Minden, ami csak érdekelhet egy egyszerű embert, helyet talál-

hatna abban, még egy kis politika is jó volna ízelítőnek, hogy miképen áll a haza sorja, mit csinál az országházban az az ember, a kit ők képük viselőjéül választottak.

Ez által eleje vétetnék mindenféle lelketlen politikai kufarkodásnak. Aztán ott volna a mezőgazdaság annyi meg annyi szocialisztikus íztől ment kérdése. Hány ember megköszönné, ha abban olykor-olykor fölvilágosítónk, aminek a félreértése és rosszul alkalmazása által csak árt a földjének, mint az uzsorás, a ki 80 percentre dolgozik. A tudomány hány ága ismeretlen a nép előtt. Milyen kevés az ismerete, a helyes fogalma annak az egyszerű embernek csak magáról a természeti jelenségekről, hány ma már a tudomány segélyével könnyen megmagyarázott phisikai törvényt tart Isten csudájának, ami aztán a babonának a csirája. Mindezeket egyszerű, érthető nyelven fölhasználva, mennyit használhatnánk nemcsak a népek, hanem még inkább a tudománynak, hiszen a tudomány annál inkább érdemli meg a nevét, mennél többet ismerik. S aztán, amit legegyszerűbb kellett volna említenem, ott volna az egyház ügye. Hány olyan kérdés van ott is, a mit a nép nem ismer, sőt a mit igen sokszor magának a presbyteriumnak a tagja sem ismer. Nem nagyobb volna-e aztán az érdeklődés az egyház iránt, ha annak ügyei-bajai nem zárt ajtók mögött intézgetnének el, hanem érdeklődést keltenének a népekben is. Jól megváogatott szépirodalmi dolgok, versek, növelnék a jó ízlést, a finomodást, nemesítenék az érzelmeket. Jól megválogatott verseket mondtam, mert csak azért, hogy versünk legyen, minden verselményt kinyomatnunk, mint ahogy némely vallásos lapunk teszi, nem hogy használja a népek, de ott volnánk, hogy Hazafi Vereiakat pártfogolnánk, a mire pedig egyáltalában nincs szükségünk. Szóval legyen az a lap jó barátja, tanácsadója a népek, hogy az minden héten örömmel látott vendégként várja és fogadja, hogy teljes bizalommal legyen hozzá és ne nézzen rá semmiféle sanda gyanúval, a mi abban a lapban foglaltatnék: *Timeo Danaos* . . . Egy ilyen lap azt hiszem nagy szolgálatot tehetne Debrecenben is és én azt hiszem, ha egy ilyen újság minél nagyobb körben el volna terjedve a nép között, kevesebb lelket tudott volna elhalászni a múlt évben is Wolafka úr. Mert lenne mód, eszköz ostorozni azokat, a kiknek az elméjében az ilyenféle dolognak még csak a gondolata is abajog. És lenne a hívek közt is nagyobb összetartás, érülködés és szívósabb ragaszkodás az egyház iránt, hogy visszatartsák azt a társukat, a ki ilyen gondolatra akarná adni a fejét.

Hogy pénz is kell hozzá? Jól tudom. De én ösmerek Debrecenben és annak környékén annyi nemes, vallásért áldozni kész embert, aki szives-örömezt vinné fillérét erre az oltárra. Alakulhatna egy részvénytársaság és én erősen hiszem, hogy csak az első években lenne nagyobb kiadás, már a következő időkben, ha a népet megnyertük ennek az újságnak, még haszonnal is lehetne zárni a mérleget. Jól tudom én hogy már a tiszántúli protestáns értekezlet is fölvetette ezt a kérdést épen Debrecenben tartott gyűléseiben és azt is tudom, hogy kicsinyhitűen ez a dolog szépen le is tárgyalatott. És azt is tudom, hogy mind ezt a dolgot keresztül vinni igen nehéz, de állítom, hiszem, hogyha volna ott bent a központban egy agilis, tettekes ember, aki ezt az eszmét magáévá téve nem hallgatna semmi kicsinyes hamar kétségbeeső és másokat is lebeszélő szavakra, hogy „mit fáradozik, úgy se lesz abból semmi se“, hanem félretéve szemérmességét

és minden szegyet, zörgetne, kopogtatna mindenütt, kapacitálna mindenkit, aki arra érdemes, mint ahogy tett b. e. Szász Domokos, mikor az erdélyi theol. fakultást építette, — ez az indítvány nem maradna indítvány. Hanem az a baj, hogy megijedünk mindjárt, nem bizunk magunkban és akik erre a dologra hivatva volnánk, azok nem tesznek semmit se. Pedig panaszkodni azért panaszkodunk. A másik táborban pedig jót nevetnek rajtunk és tehetetlenségünket fölhasználják arra, hogy hiveink közül fölös számmal csaklizzák el azokat, akiket mi elmulasztottunk magunkhoz bilincselni.

Ismételten mondom, az a református közszellem hanyatlásának az oka, hogy nem foglalkozunk eléggé azokkal, akikkel kellene foglalkoznunk és nem tudjuk eléggé megbecsülni s eléggé megnyerni magunknak azokat, akik a miénk. Erről kellene gondolkodni mindenkinek és erről kellene tenni mindnyájunknak.

... Aki pedig ezen együgyű írást olvassa, ne botránkozzék meg, ha nem talál benne azt, amit címül választottam: gondolatot, nincs is abban egyéb, mint — szív és szeretet. Szeretete a ref. magyar Sionnak, amely szeretetet az édes anyatejjel szívtam magamba s amelynek dajkálója a debreceni Alma Mater volt.

H. Szoboszló.

Fuhász Sándor,
vallástanár.

Közjegyzői felfogás a családi értesítők kiállításának ügyében.

A múlt alkalommal közöltem azon sajtóságot eljárást, melyet a közjegyző urak a lelkészekkel szemben gyakorolni kezdenek, midőn a családi értesítőt hivatalból követelik s az érdekelt feleknek útasításul adják, hogy a lelkésznek semmit se fizessenek, mert az tartozik díjmentesen kiállítani az értesítőt az ő megkeresésükre.

Azon nyilatkozatomra, hogy az értesítőt a rendes díjak lefizetése mellett állíthatom ki, Miskolczi Barnabás nagyvárad kir. közjegyző úrtól a következő választ kaptam:

Miskolczi Barnabás nagyvárad kir. közjegyzőtől.

Ad 855/899. h. ü. sz.

Nagytiszteletű

Szigeti Elek ev. ref. lelkész úrnak

Mező-Keresztes.

Nagytiszteletű úrnak f. hó 7-én 5/1900. sz. a. kelt válasza záró szavai szerint, az alólirt kir. közjegyző nem illetékes eldönteni azt a kérdést, hogy jogosan tagadta meg Nagytiszteletű úr a díj előlegezése nélkül kért családi értesítő kiállítását, vagy nem.

Ezt én is aláírom.

S mielőtt kifejteném, hogy miért, indokolni akarom, mi vezetett a jelen sorok megírására, bárha Nagytiszteletű úr azt helyezte kilátásba, hogy többé ez ügyben nekem válaszolni nem fog.

Nekem az a véleményem, hogy sem nagytiszteletű úrnak, sem nekem nincs szükségünk arra, hogy egy tőlünk idegen ember hagyatéki ügyével egymásnak csak egy pernyi kellemetlenséget is okozunk.

Kellemetlenségőtől akarom megkímélni nagytiszteletű urat, midőn a helyett, hogy hivatali kötelessége megtagadásáról az illetékes bíróságnak jelentést tennék, jóakarattal újból felkérem, hogy a kívánt családi értesítőt címemre megküldeni sziveskedjék.

A nagym. bel, és igazs. ü. m. kir. ministerek 43194/95. sz. rendeletének Nagytiszteletű úr által ismertet 73. §-ának 1. pontja szerint a hagyatéki ügy elintézéséhez szükséges bizonyítványokat az anyakönyvvezetők a kir. közjz. hivatalos megkeresésére haladéktalanul kötelesek kiállítani (s csak most következik) hogy az érdekelt fél igazolt szegénysége esetén díjtalanul és bélyegmentesen.

Vagyis, a kért bizonylat haladéktalanul kiállítandó minden körülmény közt; mert a hagyatéki ügy befejezésének az a körülmény, hogy a szegénységét igazolni nem tudó fél bélyeget nem ad s a szabályszerű díjzat meg nem fizeti, — akadálya nem lehet.

A pénzügyi szabályok előírják, hogy a bélyegköteles írat, bélyeg hiányában a hatóságok által megtelezendő s bizonynyal van annak módja, hogy a lelkészek ki nem fizetett díjai kényszer-eljárás útján behajthatnak.

Bizonynyal teljesít nagytiszteletű úr olyan hivatali, egyházi funkciót, melynek szabályszerű díjával a kötelezett fél hátrányban marad, de amelyért előbb vagy utóbb a díj mégis behajtatik.

A kir. közjegyzők is teljesítnek hivatali funkciót, ha a fél a díjat ki nem fizeti is, mert a teljesítést díj-fizetés hiányában sem szabad megtagadni.

E tekintetben igenis parancsol az állam s nincs is törvény, mely szerint a lelkészeken ezen parancs teljesítése alól kivétnének.

A kir. közjegyző nem rendelkezik olyan általános összeggel, melyből az anyakönyvi díjakat előlegezné. Ez a kivánsága tehát Nagytiszteletű úrnak nem teljesíthető.

Ezzel rátértem a jelen megkeresés 3. pontjában irt indokolásra.

Vagyis a kérdést alólirt közjz. nem lehet illetékes eldönteni, mert már a törvény régen eldöntötte.

A büntető törvény kihágásnak minősíti a hivatali kötelesség megtagadását s előírja, hogy az anyakönyvvezetők, mint ilyenek szintén közhivatalnokoknak tekintendők.

Lehet, hogy nagytiszteletű úr Mezey kartársam megkeresése dacára hivatali kötelességét már egy ízben megtagadta s lehet, hogy ez — feljelentés hiányában — nagytiszteletű úrra következménnyel nem járand; de én tudok esetet, hogy hasonló ügyből kifolyólag egy lelkész már érzékeny pénzbüntetéssel sújtott.

Mivel, mint fentebb íratott, én nagytiszteletű urat felesleges kellemetlenségtől meg akarom kímélni, újból felkérem, sziveskedjék a kért családi értesítőt kiállítani.

Ha az érdekeitek bélyeget nem adnak, tessék megleletezni,

ha a díjzat ki nem fizetik, tessék felszámítani (magán, a családi értesítőn) s a hagyatéki bíróság a díjzat megállapítja, esetleg a letétből közvetlenül kiutalja.

Ha pedig nagytiszteletű úr megkeresésemet a jelen sorok után sem látná jónak elintézni s a kért családi értesítőt a f. hó 30-ig meg nem küldené, felmentve fogom érezni magam azon kimélet kötelessége alól, mely azt javalja, hogy egymásnak, egy idegen hagyaték ügyével, egy pernyi kellemetlenséget se okozunk.

Maradtam hivatalos tisztelettel: Nagyvárad, 1900. január 9.

P. H.

Miskolczi Barnabás
kir. közjegyző.

Ez a válasz már előzékeny hangjánál fogva is különbözik az addig vett ukázoktól s megengedi, hogy a lelkészt munkájáért a díj megilleti, sőt utbaigaztást

is ad annak felszámítására s én valóban így is tettem, a szükséges anyakönyvi kivonatokat beküldöttem a közjegyző úrhoz, kérvén hivatalos felszólításban őt, hogy a díjakat a tárgyalás során, vagy a hagyatéki bíróság előtt, részemre számítsa fel s útaltassa ki.

Az eredményt várom. Azt hiszem azonban, hogy a nyilvánosságra hozatal mellett, nem lesz felesleges dolog, ha ezen ügygel lelkészertekezleteink s az egyházi felettes hatóságok foglalkoznak s a lelkészek érdekeinek megóvására döntő helyen lépéseket tesznek s őket a büntető bíróság esetleges közbenjárásától idejekorán megmentik.*

Szigeti Elek
mezőkeresztesi ref. lelkész

A bilkei missiói egyház.

Mint a szomjúhozó szarvas a vízhez, úgy kívánkozott, a más felekezetű és nyelvű néptengerbe szigetelt bilkei ev. ref. miss. egyház, a negyedszázaddal elébb megkezdett, de befejezetlenül maradt templomát kiépíteni s hozzá tornyot emelni, hogy a külsőségeknek hódolók kicsinylő, sőt sokszor gúnyos megjegyzéseinek fájdalmát ne érezze.

Ismerve anyagi erejük gyengeségét, emlékezve, sőt már tapasztalva az irás szavainak igazságát: „ha egy tag szenved, minden tagok egyiránt bánkódnak“, vallásos érzések keserveit, lelkők fájdalmát, bizalommal tárták fel, távol levő hitrokonak előtt és az a csudatévő szeretet, mely mint az evangéliom ereje összefüzi a hitrokon szíveket, tettekben, áldozatkészségben igazolta, hogy a hitők s nemzetiségökhöz ragaszkodó kisdied egyház hű tagjainak keservét, fájdalmát megértették és azt megszüntetni kívánják.

Két és fél éven át, távol levő hittestvérek, sőt olykor velünk együtt érző emberbarátok juttatták hozzánk adományait és mi lelkünk mélyéből eredő hála-impunkat emeltük Istenhez, s kértük mindnyájokra, az örök szeretet Istenének védelmező és megáldó kegyelmét.

Az a nem remélt eredmény, mely 846 frtot hozott össze célunk eléréséhez, az egyház tagjait lelkiörömmel töltötte be, s miként a zúgószél lendülésekor az Ur tanítványait, úgy töltötte be őket is a lelkesedés, magukkal ragadván a másként hívők közzül is némelyeket, s hitükhöz való ragaszkodásuk külső bizonyosságául, a

* Hogy a felettes egyházi hatóságok a kérdéssel foglalkozzanak, azt mi is szükségesnek tartjuk. Sőt minden ilyen kérdéssel foglalkozniok kellene, mert a sokféle konfúsió ostorcsapója rendszeren a lelkészek csattan, kiknek egyik-másik kérdésben megvan ugyan a *jogérzékök*, de nincs rendszabáiy, mely őket e jogérzékben támogatná. Milyen érdekes p. o. e fent közölt közjegyzői átirat egyik-másik tétéle is. „Ha az érdekeltek — ugymond — bélyeget nem adnak, tessék megleletezni“! Már hogy kinek „tessék“? a lelkésznek? Derék! Megjegyezzük azonban 1-ször, hogy a lelkész, ha valami okiratot szegénység alapján bélyegtelenül ad ki, arra az okiratra felül köteles a községi szegénységi bizonylat számát és dátumát pontosan rávezetni. Amiből az következik, hogy neki a szegénységi bizonyítványt látnia kell s csak akkor állíthatja ki a bélyegtelen okiratot. 2-szor a leletezést nem az okirat kiállítója szokta végrehajtani s nem is azt sújtja az, kinek érdekében kiállított, hanem a *kiállítót* magát; a minthogy az pár esetben, a hiányos útasítás miatt katona-mentesítési ügyben velünk is megtörtént. Mi fizettünk és nem a mentesített katona! 3-szor de ha mindez így nem volna is, hogy a lelkész „leletezen“! Nohát ezen már Istennek legyen hála! rég túl vagyunk! A lelkész nem financa az államnak: ezt egy alkalommal — mikor ilyesféle a levegőben volt — felsőbb egyházi hatóságaink is megmagyarázták már a pénzügyminiszternek s ez a magyarázat helyes voltát el is ismerte. Csak leletezen a finánc, a bírósági közeg, meg akár a kir. közjegyző, a lelkész ilyenre vállalkozni soha nem fog. Szerk.

miss. egyház céljára a múlt évben 1083 koronát adakoztak.

Tudva azt, hogy a balkéz tudta nélkül adott a jobbkez, külön-külön nem soroljuk el neveiket, — csak levéltárunkban őrizzük örök emlékül, — de a velünk megosztoti fájdalom vigaszára, hogy örömmünkben is részt vegyenek, ismertetjük, hogy Beregmegye északkeleti csucsán, a Borzsa völgyén emelkedő más felekezetű templomok és csillogó tornyok között ma már szerény egyszerűségben ékeskedik, a bilkei miss. egyház bevégzett temploma, a 264 éves egyház első, izléses tornyával, hirdetve a tetején levő csillag, hogy az evangéliom Istennek hatalma minden hívőnek idvességére.

Meg nem szünő hálánk kifejezése mellett az, ösmeretlen érdeklődők kedveért, nem lesz talán felesleges felemlíteni, hogy a nemcsak hitfelekezeti, de nemzeti szempontból felállított miss. egyház fentartásának szükségét igazolni véljük a polgári megyének azon mondhatni véletlen, de évek óta gyakorolt eljárásában, hogy a járás tisztviselőinek nagy részét, ev. ref. hitfelekezeti tagokkal tölti be. A kir. járásbírósnál jelenben, ez még nagyobb számot ér el.

Ennek tudatában, a miss. egyház presbiteriuma már régebben kimondotta s a közgyűlés elfogadta, hogy a miss. kör másik nagyobb telepén Ilosván az istenítisztelet tartására használt magánház szobája szűk levén, templomot óhajtott építeni, mely cél eléréséhez lassanként gyűjtjük az alapot, azon reményt is táplálva, hogy hitfelekezeti és nemzeti szempontból a legjobban értékesíthető hitrokon szeretet áldozatkészségében is részesítettünk, mint tevé azt a múlt évben Muller Zsuzsánna 200 korona pénz, s 80 korona értékű épületfa adományával.

Mint a bére öléből megindult csermely csak kis helyen, a körében élő növények táplálásával tesz szolgálatot a nagytermészetnek, úgy missiói egyházunk is zajtalanul, de mégis befoly azon nagy munkába, melyet ev. ref. egyetemes egyházunk, a haza és nemzeti élet biztosítására végez.

Mindazon nemes lelkű adakozók, kik a mi néma bánatunkat eloszlatni segítettek, e becses lapok útján, fogadják a miss. egyház tagjainak meg nem szünő, hálás köszönetét.

Bilke, 1900. Február 18.

Kölcsey Zsigmond,
ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

Előfizetési felhívás. *Szuhay Benedek* kápolnai ev. ref. lelkész s f.-borsodi papi főjegyző „Az egyházlátogatás (Canonica visitatio)“ címen nagyfotosszerű művet szándékozik kiadni.

Az egyházlátogatás összes ügykörébe vágó kérdéseivel kíván foglalkozni e kiadni szándékolt pályadíjnyertes munka.

És hogy érdekes és becses gyűjteménye legyen mindannak, a mit az egyházlátogatás kétezer esztendőn keresztül felmutatott: e munka felőleli mind az öt magyarországi ev. ref. egyházkerület egyházlátogatási eljárását és használatban levő kanonikus kérdéseit betűsorrendben. Közli azon rendkívül érdekes, nyomtatásban még sehol meg nem jelent „Egyházlátogatásban követendő Rendtartását“ a tiszáninneri egyházkerületnek, mit a húszas években mihez tartás végett jónak látott a kerület megállapítani. Közli 8 egyházmegyéjének

eljárását, kanonikus kérdéseit. Aztán, hoz e könyv 15 hiteles visitationális jegyzőkönyvet, nemcsak e század elejéről, de 1700, 1600 sőt még 1598-ból is, hogy a történeti folytonosság szemmel látható legyen. Ez okmányok között lesz Boeskey István és Rákóczi Ferencnek eredeti levele, a melyet 1606. illetőleg 1705-ben küldtek a halhatatlan emlékü fejedelmek a történeti nevezetességű Szendrő város kapitányához és bírójához a ref. pap és tanító jövedelmének örök időkre való biztosítása érdekében. Ez okmányok a régi „Borsodi Tractus“ nagybecsű levéltárából kerültek elő, melyeknek hiteles leírását, szövegének megállapítását és fordítását s. Szabó József debreceni tanár revideálta. A legtöbb okmány különben magyar nyelven van írva s mint ilyen irodalmi szempontból is érdekes világot vet a mindhalálgi hazafias érzelmű prot. papságra.

Megjelenés esetén e könyv előfizetési árja csak 3 korona lesz, miből a portót is fedezi a szerző.

Most jelentkezést kér, majd április 1-sője után, ha a jelentkezők száma biztosítja a kiadási költséget, az előfizetési pénzeket is kérni fogja, addig nem, hogy a munka nem adatván ki, az előfizetések visszaszámaztatásával ne kelljen foglalkoznia.

A kiadandó nagyérdékű könyvet *Kün Bertalan* ev. ref. püspök és *Vadászy Pál* f.-borsodi esperes is az előfizetési felhíváson a legmelegebben ajánlják. Mi is szívesen hívjuk fel a derék szerző pártolására olvasóközönségünk becses figyelmét.

A logos eredete, tartalma és jelentősége a jánosi iratokban. Irta *Raffay Sándor*, pozsonyi ev. theol. akad. tanár. Pozsony, 1900. 8° 206 l. Ára 3 korona. A munkát szerző tagadhatatlanul nagy szorgalommal, alapos készütséggel és tárgya iránti igaz szeretettel írta meg. Szakszerű mű, de a laikusok is haszonnal olvashatják. Látszik, hogy szerző ismeri a kérdés irodalmát s az összegyűjtött bő anyagot helyes kritikával dolgozta fel. Szegényes theologiai irodalmunkban ilyen buzgalommal, apparatussal megírt műnek mindenestre örvidenünk kell.

Beszédek. Soltész Elemérnek, a nagybányai ref. egyház megválasztott lelkipásztorának beiktatása alkalmával, 1899. dec. 17-én. Ára 30 fillér. E füzet tiszta jövedelme a „Gergely“-alapot növeli. Nagybánya, 1900. 8° 23 l. Tartalma: *Sátor Dávid*, színérváraljai lelkész, egyházm. tanácsbíró beiktató beszéde. *Soltész Elemér* beköszöntő beszéde elő- és utóimádsággal. A beköszöntő beszéd Csel. X. 29. alapján tartatott és szól l. azokról az igényekről, melyeket a lelkipásztorral szemben helytelenül támasztanak, II. azon jogos kívánságokról, amelyeknek a lelkipásztor megfelelni tartozik. A beszéd nem felszínen jár, a tárgy elevenére tapint s hangulatosan van megírva. Nem nagy igénynyel lép fel, de nagy készütséget árul el. Ex unquibus leonem.

A Nagy Képes Világtörténet 53—56. füzete jelent meg a közelebbi napokban. *dr. Geréb József* folytatja benne a rómaiak történetét az első triumviratustól a császárság kezdetéig. A nagy világbirodalomnak ezen küzdelmes s eseményekben gazdag korszakát ugyanazzal az akribiával tárgyalja, mint a mit az eddigi füzetekben láttunk. Az illusztrációk is szépek és bő számmal vannak s kizárólag egykorú vagy korhű ábrázolatok, művészi reproductiók. Egy-egy füzet ára 30 kr. Előfizetés negyedévre (12 füzet) 3 frt 60 kr, félévre (24 füzet) 7 frt 20 kr. Egy-egy kötet ára diszes félbör-

kötésben 8 frt. Kapható a kiadóknál (Révai testvér k. Irod. Int. Rt. Budapest VIII. üllői-út 18.) s minden hazai könyvkereskedés útján.

Mennyei szövének. Irta: Baksay Dániel. Második javított kiadás. Budapest. Kiadja: Kókai Lajos. Istennek legyen hála! sokféle vallásos elmékedések és imák forognak már közkézen református híveinknél. Ezek közül egyiknek egy, másiknak más az előnye. De ma is el lehet mondani, hogy nincs a mi népünknek olyan kedves lelkitápláléka az efféle elmékedések és imák között, mint a régi jó öreg Szikszai és az egykori nádudvari költő-pap, t. i. Baksay Dániel „*Mennyei szövének*“-e. Kókai Lajos kiadványában Budapestben ez a „Mennyei szövének“ jelent most meg 2-ik kiadásban. Ára diszes szép kötésben 1 frt 50 krajcár. Szép, olvasható nagy betűkkel van nyomva. Ajánljuk olvasóink becses figyelmébe.

A **Magyar Könyvtár**, a Wodianer-cégnek e nagy népszerűsége szert tett vállalata, ismét egy csomó új füzetel gyarapodott. A most megjelent számok közül a legérdekesebb tán a 158-dik, Petőfi Családi Verseit adja, Szinyei Ferenc szerkesztésében. A tizenöt krajcáros füzet finom papíron jelent meg, négy igen sikerült keppel. Egy másik illusztrált füzet is napvilágot látott a „M. K.“ ez új sorozatában: Rudyard Kipling híres „Dsungel-könyve“, melynek elbeszélései közül most az elsőket teszi közzé, igen jeles fordításban, Mikes Lajos. Ugyancsak Mikes fordította le a „M. K.“ számára egy másik kiváló angol írónak, a fantasztikus Wells-nek, egyik legérdekesebb művét, „Az időgép“-et. A magyar irodalom régi klasszikusainak sorozatát is egy nagyfontosságú munkával folytatja most a „M. K.“: Pázmány Péter ragyogó stílusú Kempis-fordításával, még pedig egy kiváló szakembernek, Bellaágh Aladárnak rendkívül gondos kiadásában, mely az eddigi kiadásokat pontosság és használhatóság tekintetében messze felülmúlja. Ugyancsak a régi magyar irodalomnak van szentelve a 148. sz. is: Kisfaludy K. válogatott vig elbeszélései, bevezetéssel ellátta Bánóci József. Jó gondolat megtestesülése a 150. sz. is, mely a legszebb magyar népdalok egy ügyes anthológiáját adja Kováts Antal szerkesztésében, valamint hogy nagy kelendőségre számíthat a 155—6. sz. is, mely az új esküdtbíróági intézmény folytán igazi vademecumja lesz minden esküdtnek: „Esküdtek és esküdtbírák könyve, szerk. K. Nagy Sándor pestvidéki törvényszéki bíró“. A „M. K.“ eddig megjelent összes számairól szívesen küld teljes jegyzéket a Wodianer-féle kiadóhivatal (Andrássy-út 21.) Egy füzet ára 15 kr, kettős füzeté 30, hármasé 45 kr.

K Ü L F Ö L D.

Az amerikai missiók köréből.

Külső terjedelemben hatalmas, belsőleg, tartalmilag érdekes mű hagyta el a napokban az amerikai sajtót. Évi jelentése ez az északamerikai egyesült államok nevezetesebb prot. felekezeteinek arról a nagy és dicső munkáról, melyet az elmúlt év folyamán pogány népek térítése címén folytattak. Lapozgatva ezt az óriás számadatokat feltüntető vaskos kötetet, úgy tetszik nekem, hogy amerikai testvéreink túlszárnyalják e téren kifejtett munkájokban a világ összes prot. népeit. Mintha az isteni kegyelem által ők volnának kiválasztva az

Evangeliumi világosság szövetségének a sötétségben ülő pogány népek között való felgyújtására és hordozására. Valóban lehetetlen a teljes elismerés pálmáját oda nem nyújtani Amerika prot. népeinek, kiknek bensejében az evangeliumi erő, a szeretetnek lelke élő, ható és munkás.

Közel 5 millió dollárt (mintegy 25 millió koronát) áldoztak az amerikai prot. egyházak s illetve felekezetek az elmúlt év folyamán pogány népek keresztyénítésére. A hozzájárulási összeg nagyságát tekintve vezetnek a baptisták (672,761 dollárral), utánok jönnek a methodisták (425,000 dollárral), az episcopalisták (314,000), a presbyterianusok s úgy a többi kisebb denominatiók.

A missiói főhatóság által fentartott missiói telepek templomaiban az elmúlt év alatt 29,690 pogány lelket nyertek meg keresztség és hitfelvétel által Krisztus evangéliumának (a gyermekeket nem számítják egyháztagoknak).

1426 missiói állomást tart fel a felügyelő hatóság 3684 ordinált lelkészszel s evangelistával s 87 nőtanítóval.

Vasárnapi iskolákba 39,780 gyermek jár. Ezek lesznek a jövő egyházának alkotó és fentartó tagjai. Vallásos szellemben való neveltetésüket legnagyobb gonddal eszközli a missio-hatóság. A kooperatív munkában 33 prot. felekezet vesz részt. Említésre méltó, hogy e közösen folytatott munka mellett csaknem mindenik prot. felekezet önállólag is munkálkodik a külmissió terén. Így p. o. nekünk reformátusoknak Chinában és Japánban nemcsak egyházaink, iskoláink, de papképző intézeteink, árvaházaink is vannak s az amerikai reformátusok személynként mintegy 80 cent önkéntes adóval járúlnak a pogány missiók céljaihoz.

Egy másik statisztika is került napokban a kezeimhez. Nem kevésbé érdekes adatokkal van ez is tele. Szól arról, hogy minő haladást tett Amerika egyházi és vallási téren a lezárt évszázad folyamán. Érdekesnek tartok ebből egyetmást közölni már csak abból a szempontból is, hogy megdöntsük azt a tévhitet, miszerint századunk a vallásosságának, az egyházas érzület terjedésének, megerősödésének nem kedvez.

Az egyházi viszonyok, egyházi állapotok Amerikában egyáltalán nem igazolják azt a feltevést, hogy a mai kor egyháztagjaiban az őszinte és komoly érdeklődést a hit és vallás dolgai iránt a kor szelleme kiölné a szívekben.

Ime az adatok:

1800-ban az összes amerikai egyházak csak 364,872 tagot számláltak, ma húsz millió felül van ezek száma. Akkor minden 20-ik ember volt egyháztag, ma minden negyedik. A század elején alig volt 50—60 vasárnapi iskola működésben ma az Egyesült Államok területén 122,450 vasárnapi iskola áll, tizenötödfél milliónyi gyermeksereggel és a tanítók ezreivel.

Keresztyén ifjúsági egyletekről e század elején még természetesen szó sem lehetett. Ma három millió tagja van a Keresztyén ifjak Egyesületének, körülbelül ugyanannyi a Chr. Endeavor, az Epworth League stb. ifjúsági egyesületeknek. Missiókért e század elején élő keresztyének ugyyszólván semmit sem tettek. 1810-ben kezdődött csekély eredményű agitatio e téren. Ma Amerikában s az öt világrészen bel- és külmissio területén az amerikai egyházi hatóságok 22,344 misszionáriust foglalkoztatnak. A missiói egyházakban lélekszám 450,000, vasárnapi iskolások száma 270,000.

S Amerikában úgy hiszik, hogy még ez mindég

csak a kezdet! Bizony csak igaz az, hogy az Evangelium ereje hasonlatos a kovászéhoz! A kinek szívére foglyul ejtette a Krisztus, annak ellenállhatlanul kell munkálkodia embertestvérei lelki megmentésére. Az nem elégszik meg csak azzal, hogy ő maga megszabadult a kárhozát veszedelméből, hanem igyekszik ebből másokat is megszabadítani.

E lapok olvasóit talán érdeklí az is, hogy amerikai angol ref. testvéreink mily összeggel járúlnak magyar missiói egyházaink fentartásához? Tudva van általánosan, hogy ma már nyolc egyházunk (csaknem mindenike saját templommal) van a szabad Amerika földjén. Mindannyi az angol testvérek igazán generozus támogatásával alakult és tartatik fenn mai napig, sőt valószínűleg még sok éveken által.

Ezenkívül organisáltatott a múlt év folyamán az utazó missionáriusi állomás, mely állásban Virágh collegánk megbecsülhetlen tevékenységet fejt ki közegyházunk javára. Így hát kilencen volnánk kálvinista magyar papok Amerikában. Mindannyiunk fentartásához az angol ref. missio hatóság járúl jelentékeny évi biztos segélylyel. E segély összege egy-egy személyre átlag 1000 forint. Mondhatjuk 10,000 forintot fordít az angol ref. egyház egyeteme évenként arra, hogy a magyarokat megtartsa magyaroknak és reformátusoknak. Hangsúlyozom, hogy a főcél, mit elér ezzel — bár legkevésbé óhajtja — az, hogy magyarságunkat megtartatja velünk s feltartóztatja egy időre azt a természeti procedurát, hogy mi is, mint a többi magokra hagyott nemzet-törödékek beolvadjunk ebbe a csodálatos absorbeáló erővel bíró angol nemzettestbe. Mert az az egy bizonyos előttem, hogy mi Amerikában csak addig vagyunk és maradunk magyarok, míg templomainkban, iskoláinkban magyar szó csendül. Ezért kellene már valamit tenni az otthoni egyházi kormányzó hatóságoknak is, hogy az amerikai — mindinkább erősbödő s szervezetesebb — magyar missioi egyházakkal, azok lelkészeivel, híveivel — kik neki végre is édes gyermekei — összeköttetésbe lépjen, velők, csak valamennyire is szorosabb, benső viszonyba jöjjön. Bizony nem volna ez háládatlan munka!

Sem az amerikai magyar ref. missionáriusok, sem az egyes egyházak anyagi segélyt legalább jelen helyzetökben nem igényelnek a magyar ref. egyház egyetemétől, de legalább egy kis mutatkozó érdeklődés, a hazulról jövő testvéri szeretet melege bizonyára buzditólag hatna a lelkészekre, más oldalról pedig ébren tartaná a hívekben a hazai egyházhoz való tartozás érzetét. Idáig ez utóbbi alig nyilvánult egyébben, mint-hogy elhalmoznak bennünket az ország különböző részeiből roskadozó templomokról való kérő szózatokkal, új iskolák építésére, harangok, orgonák beállítására szükséges pénzüsszegek összehordását célzó gyűjtőivekkel. Mi magunk iskoláinkat felszerelni nem tudjuk (tanítók alkalmazásáról persze szó sem lehet), taneszközeink nincsenek, abc-kkel magunk látjuk el a gyermekeket, egyszóval iskoláink a legkezdetlegesebb állapotban vannak s nem lehet csodálkoznunk, ha már az első generációt elvesztjük magyar egyházainkra nézve. Pedig ezeket még meg lehetne s okvetlen meg is kellene tartanunk magyar reformátusoknak. Iskoláinknak magyar tankönyvekkel s oktatási segédeszközökkel való felszerelését már teljességgel nem igényelhetjük angol testvéreinktől. E téren már vagy a conventnek, vagy az egyes, közelebről érdekelt egyházkerületeknek (a tisztánnemenek s dunamellékeinek) kellene valamit tenniök,

Angol testvéreinknek pedig elismerés, hála és köszönet azért is, a mit eddig tettek s a mit ezután is bizonyára tenni fognak — Amerikába szakadt prot. véreinkért!

Chicago, Ills. 8504 Superiorare.

Harsányi Sándor
ev. ref. lelkész.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő
egyházak történetéhez.

75. A nagykarolyi ev. ref. egyház története.

I-ső SZAKASZ.

(Folytatás.)

Az 1526-dik gyászos évben, a mohácsi szerencsétlen harcon nagyrészen elhullt szatmármegyei banderium vezére, Károlyi László halála után, ennek László nevű fia alatt pedig, kinek Szini Klára nejétől született Zsuzsánna leánya Iktári Gr. Bethlen Gáborral férjesült s ez által csaladját, eme vallásos búzgalmáról eléggé ösmert fejedelmi családdal vérségi összeköttetésbe hozta, — hogy mily szépen virágozhatott e városban a ref. vallás, eléggé bizonyítja azon körülmény, miszerint több történetírónk állítása szerint itt még három egyházi zsinat tartatott.¹

Az első tartatott ugyanis 1605. jun. 5-én, Hodászi Lukács püspök elnöklete alatt.

E zsinaton két esperes, tizenhat új pap, köztük kállai prédikátor, később tiszántúli püspök, Melotai Nyilas István szenteltettek fel.

Nevezetes tárgya volt még e gyűlésnek azon kérelemlevél, melyet e Zsinat Vári Tamás csengeri pap és esperes, Pataky Bálint kisvárdai pap és esperes követői által Bocskay István fejedelem elibe terjesztett,² melyben kérte, hogy a birtoka alatt levő magyarországi papok árvaít és özvegyeit, — míg férjeik nevét viselik, — tegye szabadokká minden polgári terhektől; a mit Bocskay a megyesi országgyűlésen több erdélyi papoknak, különösen tasnádi Ruber Mihály kérésére 1605. sz. Mihály hava 17-én — mint Bod Péter „Smyrnai Policarpusában“ állítja, — meg is adott.³

Tárgya volt még e zsinatnak a Superintendensi hivatal koordinációja.

A másik, ez időkorban eső zsinat tartatott 1614. jan. 19-én,⁴ melyben Melotai Nyilas István püspökségre emeltetett.

E zsinatban töröltetett el a Karácsony éjszakáján tartatni szokott istentisztelet és a három sátorosinnephez hozzáadattak, a Krisztus környezeteltetése és menybemenetelének innepe.⁵

A XVII-ik század első felében 1646-ban tartatott N.-Károlyban egy zsinat, hol a beregi egyházmegye jegyzőkönyve szerint — a tiszántúli 14-dik püspök Diószegi W. Mihály püspökségre emeltetett.⁶

Volt még Nagy-Károlyban, de már később 1692. egy zsinat, melyben Dormányi István szavazattöbbséggel püspökké választott.⁷

¹ Szirmai I. rész 57. lap.

² Püspökök élete Tóth Fer. 11. lap.

³ Polic. 57. lap.

⁴ Püspökök élete Tóth Fer. 91. lap.

⁵ Tóth Fer. Püspökök élete, 83. l.

⁶ Püsp. élete Tóth Fer. 113. l.

⁷ Lampe 606. l.

Ez volt Nagy-Károlyban az utolsó zsinat, többről a történet nem emlékezik.

Mindezekből látható, hogy N.-Károly városában a ref. egyház egész a XVII-ik század végeig nemcsak rendezett, de mily fényes és virágzó egyház lehetett.

Hogy mily buzgó hivei voltak az Károlyi nemzetiség tagjai a ref. egyháznak s minő bizalom s tiszteletben tartották az egyház lelkészeit, világos nemcsak a fentemlített Téglás Jakab prédikátor példájából, kit egy végrendelet aláírásáért öt arannyal s elzalogosított szántóföldek átengedésével jutalmazott, hanem a Simándi Boldizsár prédikátor példájából is, kit Báro Károlyi Mihály azért a sok fáradságért, melyet mint nevelő ő mellette elkövetett, s mint gyenge növendék a szentírás és tisztességes tudományokba a legnagyobb szorgalommal igyekezett bevezetni s ezenfelül az Isten anyaszentegyházát is annyi odaadással és bölcsességgel kormányozta, Károly városában egy házat, minden haszonélvezetével és tartozmányaival örök joggal neki és maradékainak ajándékozta.¹

Ugyancsak B. Károlyi Mihálynak édesanyja idősb Károlyi Mihályné Perényi Erzsébet végrendeletében, — melyet Simándi Boldizsár prédikátor előtt tett 1614. július 15. inti fiát és kéri, hogy az Isten igéjét szorgalmasan hallgassa, mindenek előtt az Istennek országát keresse, az Isten igéinek hirdetőire gondot viseljen, a ker. gyülekezetnek jó pátronusa legyen és az értelmes férfiak tanácsával járjon.

Az úrvacsorájának tiszteletére egy fél ezüst kupát is hagyományoz, mely halogatás nélkül kiadassék.

E testamentom külsején Károlyi Mihály kezével ez van írva:

„Istenben elnyugodott, megidvezült jó emlékezetű szerelmes asszonyom, anyám testamentom levele, melyet 22. septembris adott Boldizsár uram kezembe. Anno 1614.“

Miképen teljesítette B. Károlyi Mihály anyjának Perényi Erzsébetnek végrendeletét, alább meg fogjuk látni.

De hathatós gyámolításra talált itt a reformátio azon nevezetes körülményben is, hogy e megyét és környékét ez időben mind igen nagytekintélyű református családok lakták, u. m. Bátor a Bethlenek, Erdődöt a Drágfiak, Ecsedet Batoriak, Szatmármegyének nagy részét egész 1650-ig a Rákóczyak, kik közül I. Rákóczy Györgyöt a történet oly vallásos búzgónak jellemzi, ki az istenitiszteletre rendeltetett órákat el nem mulasztja vala, ki az ő testamentomi könyveket tizenháromszor, az új testamentomot pedig harminckétszer többször olvasta által: és már valamint ama nagynevű református férfiakról, úgy e vallása mellett túlbuzgó fejedelemtől is alig tehető fel, hogy birtokukban a vallás terjedését előmozdítani ne igyekeztek volna.

S valójában ez időkorban oly terjedelmet vett Szatmármegyében a reformátio, hogy az 1687. évben a katolikus hiten levőknek az országgyűlésre benyújtott esedezésökben az mondatik: hogy „Szatmár vármegyében, kivéven a szatmári és ecsedi erősségeket, melyek már akkor I. Lipót császár birtokában lévén, német katonasággal voltak megrakva,² még nevek sem hallatik a közönséges hiten levőknek“.³

A tiszántúli nagy nemesi családok közt a Károlyiak voltak az elsők s egy ideig majdnem egyedüliek, kik a protestanizmusról visszatértek a r. kath. hitre.

¹ Károlyi okmánytár IV. kötet, 100. lap.

² Szirm. I. k. 59. l.

³ Szirm. I. k. 13. l.

Az apa és anya nélküli ifj. Károlyi Mihály Perényi Erzsébetnek a fia, ugyanaz, kit édes anyja — mint fentebb láttuk — végrendeletében óva intett, hogy az Isten igéjét szorgalmasan hallgassa, az Isten igéjének hirdetőire gondot viseljen, a ker. gyülekezetnek jó patrónusa legyen, értelmes férfiak tanácsával járjon, Forgács Ferenc esztergomi érsek közbevetése folytán Pázmán Péter híres jezsuita, később bibornok-érsek által, Rozsályi Kun László gyámattya felügyelete alól kivétetvén Bécsbe a királyi udvarba vitetett fel, s miután ott a kath. vallásban f. l. neveltetett volna: királyi udvarnokká tétetvén, il-ik Mátyás által bárói rangra és méltóságra emeltetett.¹

Itt kezdődik a XVII-ik században a protestantismus és catholicismus közti vallásos és politikai ellentét, mely az országban, különösen a tiszántúli vidékeknek később egészen új színezetet adott.

E két felekezet közti ellentét érdekes világitásban tűnik elő a Károlyi Mihály és Rozsályi Kun István e két leghatalmasabb szatmármegyei család sarjadékainak végrendeletében.

Asztalos György,
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Adományok és ajánlatok a kollégiumi szabadságharc gyűjtemény és a Nagykönyvtár részére.

Harmadik közlemény.

Báthory István hosszupályi ev. ref. lelkész úrtól:

a) B. A. A forradalom első 5 napjának jkve. Röpirat 1848-ból 8° 33—64 lap, elől csonka.

b) Komáromi bankó 1849-ből (Klapka-féle szükségpénz 5 pengő kros).

Fekete István 48-as honvéd, ev. ref. presbyter és egyházi nejevel Lenárd Zsuzsánnával beajánlanak: 1 drb 10 frtos, 2 drb 5 frtos, 1 drb 15 kros Kossuthbankót, 1 drb 6 kros s 1 drb kros 48-as váltópénzt.

Katona Mihály ev. ref. ispotálybeli dékán barna fakeretben üveglap alatt Kossuth egykoru arcképe körül csoportosítva: 1 drb 100 frtos, 1 drb 10 frtos, 2 drb 5 frtos, 2 drb 2 frtos, 1 drb 1 frtos, 2 drb 30 kros, 2 drb 15 kros Kossuth bankót; 1 drb 15 kros Almássybankót; 1 drb ezüst 6 kros, 2 drb 3 kros, 2 drb 1 kros forradalmi váltópénzt.

Nagys. Ujfalussy Béla egyházkerületi főjegyző úr, miután a család a forradalmi emlékeket állandó zsandároztattatása miatt nem őrizhette meg s azok a földbe ásva, tanyákon széthúrcolva elvesztek, addig is, míg 48-as emlékeket adhatna, a mint azt eddig is minden Debrecenbe való bejövetele alkalmával tette, a könyvtárnak könyveket hozott. Ezek sorban:

1. Heltai Gáspár: Magyar Krónika.

2. Summarium Historiae Praesentioris Europeae à Josepho Péczely (Debrecen 1830.) 2 darab.

3. Sam. L. B. A Puffendorf De iure naturae et gentium 2 kötet (Frankfurt 1744.), teljes.

4. Christianus Matthias: Theatrum historicum (Amsterdam 1656) 1 drb, teljes.

5. Baróti Szabó Dávid munkái. Egy drb 2 kötet (Kassa 1789), teljes.

6. Friedrich Murhard: das Recht der Nation (Frankfurt 1832) 1 drb teljes.

¹Lásd az oklevelet, mely latin nyelven van írva, Károly monografiája. Asztalos György. 25. lap.

7. B. Lavrans: Lafayette et la revolution de 1830. I. et II. volume (Bruxelles 1832). 2 drb, teljes.

8. Schwandtner: Scriptorum rerum hungaricorum 1—2 kötet (Nagy-Szombat 1765), teljes.

9. Histoire de Belgique (Paris és Tournai) 1 drb, teljes.

10. De dominio nobilium Hungariae (Posony 1790), teljes.

11. P. L. Costantini: La dote di Luzetta (Berlin 1800), teljes.

12. *Elemens de Geometrie* (Paris 1825), teljes.

13. Georgius Pray: *Gabrielis Bethlenii Principatus Transsilvaniae* (Pest 1816), 1 kötet.

14. Michele: *Histoire Romaine* (Bruxelles 1835) 3 kötet, teljes 12°

15. D. Lévi (Alvarés) *Nouveaux élémens d'histoire Générale* (Bruxelles 1848), teljes, 1 drb, 12°

16. Leon Lecointe: *Cours D'Algebre élémentaire* (Bruxelles 1857), teljes, 1 drb.

17. G. Ritt: *Problèmes d'Algebre* (Paris 1860), 1 drb, teljes.

18. Georges Ritt: *Problèmes de geometrie et de trigonometrie* (Paris 1857), teljes, 1 drb.

19. Eugene Catalan: *Theorèmes et problèmes de geometrie élémentaire* (Paris 1858), teljes, 1 drb.

20. Bourdon: *Éléments d'Arithmetique* (Bruxelles 1859), 1 drb, teljes.

21. M. Bourdon: *Éléments d'Algebre* (Bruxelles 1860), 1 drb, teljes.

22. Justini historiae philippicae (Sáros Patak 1826), 1 drb, teljes.

23. Joannes Severinus: *Conspectus historiae hungariae* (Lipes 1769), 1 drb, 1 kötet, teljes.

24. Samuel Timon: *Imago Antiquae et novae hungariae* (Kassa 1734), 1 drb, 1 kötet, teljes.

25. G. Katona István: *Canones ecclesiastici* (Claudiopolis anno ?), 1 drb, teljes, 12°.

26. M. Annaei Lucani: *Pharsalie*; Amsterdam 1836. 16° bőrk., 1 drb, 1 kötet, teljes.

Midőn a fent elsorolt adományokat megköszönöm és további gyűjtést sürgető felhívásomat megújítom, teljes megnyugvással látom, hogy a kollégiumi szabadságharci gyűjtemény eszméje lassan bár, de mégis tért hódít és mindég nagyobb-nagyobb körökre terjed, sőt már a 48-as dolgokon túl, általában a Nagykönyvtár gyarapítására is kiszélesedni készül.

Az adakozók között egymásután jelentkeznek egyházi és társadalmi közéletünk kitünőségei, és a mi a dologra nem kevésbé fontos, Debrecen város polgárai és a mint azt másként nem is lehetett volna várni, a nagy tiszántúli egyházkerület lelkészei. Üdvözlöm Báthory István kartárs urat, a ki a diszes sort megkezdi, kívánom kövessék minél többen.

Még vannak élő szabadságharcosok közöttünk, kik e dicsőséges múltat képviselik. Még nem enyésztek el e csodás időknek maradványai, emlékei, okiratjai. Még mi is által tudjuk érezni a szabadságfakasztó, nemzetet teremtő nagy eszmék erejét. Míg nem késő, most szedjük össze azért az emlékeket, most gyűjtjük össze az iratokat, elsárgult, egyházi és családi leveles ládákban hányódó, szétszórt lapokat, duggatott elrozsdázott fegyvereket, kokárdákat, zászlókat és csináljunk belőle egy teljes gyűjteményt. Őrizzük meg a késő kor számára magokat az emlékeket is, a melyek még megvannak és azoknak nevét is, a kik viselték, használták azokat.

A kollégiumi Nagykönyvtárban már kétszer is verődött össze egy-egy nagyobb 48-as gyűjtemény. Elmerült hajónak drága roncsai a szikla partokon! Mind a két gyűjteményt elkobozták 1867 előtt; azóta meg más mezőkre tévedt a nemzet közfigyelme.

A mi két ízben nem sikerült, sikerülhet most harmad ízben. És sikerülni is fog, ha az érdekeltek figyelmét fel tudjuk kelteni. Ezt próbálom, ezért zörgetek, hallgassanak meg, a kiket illet.

Debrecen, 1900. febr. 23.

Ferenczy Gyula,

kollegiumi fő-könyvtárnok

— **Gyülekezeteink köréből. A n.-halászi ev. ref. egyház** gyülekezete, igazán megható és lélekemelő ünnepélyt tartott e hó 12-én. Ekkor vett búcsút Szabó Antal kántor-tanítójától, a ki 40 évi hivataloskodás után — melyből 30 évet N.-Halászbán töltött el — a megérdemelt nyugalomba vonul. A vasárnap délelőtti isteni tiszteletre, a hívek roppant serege gyülekezett össze, hogy részese legyen az elbucsnzás megható pillanatának. Az alkalmi istentisztelet végeztével az egyház lelkipásztora szép beszédet intézett a nyugdíjazott tanítóhoz, a mely a könnyezésig meghatóta a jelenlevőket is; egyszersmind átnyújtotta az elismerés jeléül, a közadakozásból készített díszes ezüst serleget, ezzel a felírás-al: „Szabó Antal n.-halászi 30 éves ref. tanítós-kodásának emlékére. Tisztelői 1900.“ — Az ünnepelt könnyezve mondott köszönetet, a nem remélt megtiszteltetésért. A tanítványok nevében egy VI-ik osztálybeli növendék, egy alkalmi költemény elmondásával, vett búcsút a szeretett jó tanítótól. Az elválás e szomorú pillanatában is igazán jól esett látni a szemekből alapergett könyveket, melyek a legékesesebben szóló tanubizonyosságai a hű munkás érdemei elismerésének. Adjon Isten még hosszú, boldog nyugalmat az arra érdemes férfinak!

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** f. hó 18-án Budapesten, a Lónyai-utcai főgymnasiumban Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter elnöklésével választmányi ülést tartott, a melyen Balogh Ferenc, Beöthy Zsolt, György Endre, Hegedüs István, id. Kiss Áron, dr. Kiss Áron, dr. Masznyik Endre, Papp Károly, Petri Elek, Stromp László, dr. Szabó Aladár, Szöts Farkas, Zelenka Pál és Zoványi Jenő választmányi tagok voltak jelen. Bend! Henrik pénztárnok jelentést tett az 1899. évi számvizgálatról, melyben az elnökön és titkáron kívül György Endre, Petri Elek, Stromp László és Zoványi Jenő vettek részt. A számadás kifogástalan. A tagdíjak pontosabban befolytak, mint az előző években. Ezt, valamint azt a másik tény, hogy a tagok száma a múlt évben jelentékenyen szaporodott, örvendetes tudomásul vette a választmány. A tavalyi bevételei 9435 frt 55 kr., a kiadás 8836 fr. 17 kr., a társaság vagyona értékpapirokban és kötvényekben 55 ezer frt. De a tagdíj-hátralék még a mindig föltűnő nagy; meghaladja a hat ezer frtot. A választmány utasította az ügyészt, hogy ama 16 alapító, 36 rendes és 83 pártoló tagtól, a kik ki három, ki öt, ki több év óta nem fizetett a hátralékos tagdíjakat törvényes úton hajtsa be. A titkárnak a múlt évi kiadványokra vonatkozó ama jelentését, hogy a Prot. Szemle, a kijelölt egyháztörténeti monografia (Sámuel Aladár: Bod Péter élete és művei) és tiz új Koszorú-füzet mind pontosan megjelent és a tagoknak megküldetett, a választmány tudomásul vette. Folyó évre, a Protestáns Szemle mellett egy kötet

egyháztörténeti monografia és 10 új füzet Koszorú fog megjelenni, mely utóbbinak az írói díjait ismét Hegedüs Sándor v. elnök fedezi. Kálvin Intituciójára nézve a titkár jelentette, hogy Nagy Károly kolozsvári theológiai tanár készen van s dr. Bartók György püspök is nem sokára elkészül a revízióval. Választmány elhatározta, hogy a becses munkát külön előfizetés mellett és a Szász Domokos-féle ezer frtos alapítvány segítségével a f. év őszére kinyomatja; előfizetési ára a társulati tagoknak 2 korona, nemtagoknak 3 korona. A bibliai Lexikon ügyét a választmány nem látván kellőleg előkészítve, felkérte a megválasztott szerkesztőt. Kenessey Béla theol. igazgatót, hogy a kiszemelt munkatársakkal értekezletet tartván, dolgozza ki a munka részletes tervezetét, irányelveit (legyen tekintettel a magyar bibliafordítások terminológiájára), célját, terjedelmét s ezt terjeszse a választmány jóváhagyása alá. A Hercegszöllösi kánonok rég húzódó ügyében titkár bemutatta a Mocos Gyula által sajtó alá rendezett latin és magyar szöveg és a Mocos készítette tájékoztató „Jegyzetek„ kefelevonatát. Titkár indítványára bizottság küldetett ki egy oly füzetes vállalat előkészítésére, a melynek az lenne a célja, hogy röpirat modorában és terjedelmében kiadandó evangéliumi szellemű hitelesítő és hitvédő füzetek útján tájékoztassa protestáns hitfeleinket az aktuális egyháztársadalmi és valláserkölcsi kérdésekben. Alapúl lehetne venni a németországi „Evangelischer Bund“ ismeretes „Flugschrift“-jeit. A bizottság, melynek tagjaivá a titkáron kívül Balogh Ferenc, Kecskeméthy István, Masznyik Endre, Petri Elek és Szabó Aladár választattak, a jövő választmányi ülésre tartozik beadni véleményes javaslatát. Végül titkár megbízott azzal, hogy a folyó évi pozsonyi nagygyűlés előkészítése végett a pozsonyiakkal személyes érintkezésbe lépjen.

— **Köszönet és hálanyilváníítás.** Örömmel és hálával telt szívvel hozzuk tudomásra, mikép a felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegye által Nyiregyházán létesítendő leányinternátus építési és fentartási költségeinek fedezésére legközelebb herceg Odeschalch Gyuláné szül. Gróf Dégenfeld Anna 400, Tisza Kálmáné ö excellentiája szül. Gróf Dégenfeld Ilona szinte 400, báró Podmanický Gézáne szül. Gróf Dégenfeld Berta 1000, gróf Károlyi Tiborné, szül. gróf Dégenfeld Emma 2000 koronát, együtt ö méltóságaik összesen = 3800 koronát voltak kegyesek megajánlani, melyből gróf Károlyi Tiborné ö excellentiája 1000 koronát a magasztos célra már be is küldött. Fogadják magyarországi ev. ref. egyházunk kegyes jöltevői, minden egyházi s vallás erkölcsi ügyeinknek hívő, buzgó s áldozatkész Márhái és Thábitái örömmel és hálás érzelmekkel megtelt szívünk legmélyebb köszönetét addig is, míg a legközelebb tartandó egyházmegyei közgyűlésünk, eme hálára kötelező adományokat, méltóképen megköszönné s az adományozók neveit e. megyei gyűlésünk jegyzőkönyvének lapjain maradandó hálája jeléül megörökítené. Nagy-Kállon, 1900. febr. 19. Görömbei Péter a felsőszabolcsi ev. ref. e. megye esperese. Vas Mihály egyh. megyei gyámintézeti s leányinternátusi pénztáros.

— **A sárospataki főiskola köréből.** A nagymúltú tanintézet kormányzó-testületének, az *igazgató-tanácsnak* üléseiről melyek rendszerint hű visszatükröztetői szoktak lenni a főiskola beléletének: prot. sajtónk csak ritka esetben vesz tudomást. Álljanak itt azért a nevezett igazgató-tanács febr. 5—8. tartott téli ülésének lefolyásáról az alábbi, a közérdekre inkább számot tartó adatok: Intézkedés tétellett egy nemsokára megüresedő theol. tanári tanszék betöltésére nézve. Egyházi irodal-

munk egyik legjelentékenyebb oszlopa, a nagyevű egyháztörténész: *Warga Lajos* egészségi állapota annyira megrendült, hogy okvetlenül nyugdíjazásáról kell gondoskodni. Aláhanyatlott a munkabíró kéz, mely oly számottevő munkát adott tudományos irodalmunknak, mielőtt a nagy művet teljesen befejezhette volna. Az ügyeink iránt érdeklődők bizonyára mély megilletődéssel értesülnek az igazgató-tanács intézkedéséről. *Dr. Finkey Ferenc*, a főiskolának máris országos névvel bíró jogtanára, a ki jogi irodalmunkat már több, elismerést aratott, kiváló büntetőjogi könyvvel gyarapította: kérelmére engedélyt nyert arra, hogy, — miután ez év május és június hónapjaiban büntetőjogi tanulmányútát fog tenni a külföld metropolisaiban, — előadásait április végén befejezhesse. E tanulmányút gazdag gyümölcsei minden bizonynyal számottevő nyereségeit fogják képezni hazai tudományos életünknek. A főiskolai vallásoktatásra nézve előnyös reform gyanánt emelhetjük ki a gym. *vallásstanári* állásnak tervbe vett szervezését, mely már jó ideje egyike volt a főiskola függő-kérdéseinek. Az akadémiai tanárok fizetésének a zsinati törvények szerinti rendezését a főiskola anyagi viszonyai még ez idő szerint sem engedhetik meg, bár a kérés jogszerű voltát az igazgató-tanács teljesen elismeri. A főiskola gazdasági választmánya megbízott azzal, hogy a konviktus és internátus részére célszerű tervet készíttessen; maga a modern igényeknek és egészségügyi követelményeknek megfelelő épület az arra kiválasztott területen majd a Mudrany-alap teljes megnyílásakor fog felépíttetni. A főiskola ez időszertit tiszta jövedelmező vagyona, mely az 1898. év végével szemben 2955 frt 37 kr. többletet mutat: 985,459 frt 21 kr. A *Sárospataki Lapok* sajtóvétsége ügyében a m. kir. kúria, febr. 7-én tartott ülésén megállapította a kiadót *Maklár Papp Miklós* főgymn. tanár személyében és kimondotta, hogy a kaució nélküli politizálás vétsége a lapot egyáltalán *nem terheli.*

(i. ss. b.)

— **Hajnalodik.** A katolikus sajtó egyik organuma a „Tiszántúl“ csak a napokban irt a protestáns bürokról olyan lelkesedéssel, hogy cikke akármelyik református egyházi lapban bátran helyet foglalhatott volna. Magasztalta a bíros hitét s elragadtatással emelte ki, hogy minden búr katonának tarisznyájában ott van a *biblia*. Kétségtelen tehát, hogy a „Tiszántúl“ kath. vallású cikkírója — bár csak hallgatólagosan — elítélte a Tridentinum „Index librorum prohibitorum“ 4-ik szabályát, mely által a biblia olvasása a katolikus egyházban megszorított. Most a „Magyar Állam“ ban ismét olyan hang üti meg fülünket, mely a mennyire szokatlan, éppen annyira méltó a részünkről való feljegyzésre. Nevezett „Magyar Állam“ ugyanis szószerint közli a *Zichy Nándor gróf* február hó 10-én tartott beszédét, melyben a nagy katolikus férfiú szóról-szóra ezt mondotta: „Az, hogy a katolikus vagyont kezelő kultuszminiszter esetleg katolikus, az egy esetleges dolog, de nem alkotmányos és szükségszerű. Jöhetnek körülmények — és azok ugy következhetnek be, hogy azokban én is teljesen megnyugodhatom — a melyek azt fogják magokkal hozni, hogy a kultuszminiszter nem lesz katolikus, mert én megvallom, hogy nem is látom megfelelőnek, hogy a kultuszminiszterség a katolikusussággal szükség- és alkotmányyszerüleg összeköttetésbe hozassék, minthogy nem is hozatik azzal“. Ez már liberális beszéd s jó lesz megjegyezni, hogy ezt *Zichy Nándor gróf* mondotta 1900 február 10-én a katolikus autonomia előkészítésén munkálkodó bizottság gyűlésén.

— **Waldeck-Rousseau francia miniszterelnök** a minisztertanács határozata folytán az aix-i érsek, a versailles-i, valence-i, viviers-i tulle-i és montpellier-i kath. püspökök, valamint az avignon-i pap javadalmát beszüntette, mert az assumptionisták elítélése ellen nyilvánosan óvást emeltek. A miniszterelnök az engedetlen egyházi fejedelmekhez intézett leiratában azt mondja, hogy a püspököknek az assumptionisták főnökéhez intézett levelei a törvényszék döntése elleni nyilvános ellenmondás, tiltakozás jellegét viselik magukon. Ilyetén nyilatkozat egy püspöknél, a kinek magas előkelő állásánál fogva az ország törvényei iránt való teljes engedelmség példájával kellene előljárnia, egyáltalában megengedhetetlen. Elrendeli tehát hogy az illető püspökök részére fizetési utalványokat ki ne szolgáltatassanak s ezt a döntést diplomatiái úton tudomására hozza a vatikának is. Ez a vatikán — mint az imént olvastuk — utasította a párizsi nuntiust, hogy a klerust az assumptionisták melletti további nyilatkozatoktól tartózkodásra intse (!) Maga a vatikán is tartózkodni fog a megrendszabályozott papok érdekében való mindennemű tiltakozástól. A párizsi assumptionisták pedig — mint belga lapok írják — átköltöznek Antwerpenbe.

— **Halálozás.** *Balogh Dániel* theologiai akadémiánknak még nem régen egyik törekvő hallgatója, f. hó 10-én Kúnhegyesen szülei körében elhunyt. A hosszú kinos kórtól sorvasztott, szerény, szelid, feddhetlen ifjú időnapelött összeroskadt porsátora nyugodjék békével!

— **Méhészek és gazdák figyelmébe!** Az „Országos Méhészeti Egyesület“ az egyesület tagjainak a következő kedvezményt nyújtja: Ingyen, tehát minden díjazás vagy provisió nélkül értékesíti méz- és viasztermelvényeiket (a mult 1899. évben közel 1000 métermázsa eladását közvetítette); jó és igen olcsó méhkap-tárakat és méhészeti eszközöket szerez; szükség esetében ingyen kölcsönöz mézszállító edényeket; mindenféle méhészeti ügyekben felvilágosítással és szaktanácsesal szolgál; méhészeti könyveket díjtalanul kölcsönöz és az egyesületnek havonta megjelenő szakközlönyét ingyen és bérmentve megküldi. Mindezekért az egyesületi tagok csupán évi 4 korona tagsági díjat fizetnek. Belépési nyilatkozatok az egyesület elnökségéhez, Budapest, IX. „Köztelek“ címzendők.

— **A hol vevők jubilálnak.** Mult évben ünnepelte meg Mauthner Ödön, csász. és kir. udvari szállító magkereskedése Budapesten fennállásának 25-ik évfordulóját. Az idén ott megjelent magárjegyzékében, mely a gazdaközönségnek egyszersmint szakavatott útmutatóul is szolgál, látható, hogy vevőinek nagy része mint a naponta százanként beérkező elismerő és dicsérő levelek igazolják, jubilál. Nagy dolog ez most, mikor amerikai here és más alárendelt minőségű magokkal árasztják el a magyar gazdákat. Különben is általánosan ismert, hogy Mauthner Ödön az egyedüli cég, melyhez föltétlen bizalommal fordulhat minden gazda és minden kertészkedő. Évtizedek óta majdnem az összes osztrák és magyar uradalmak, élén a népszerű József főherceg Ó fenségével, 20—25 év óta állandóan Manthernél fedezik magzsüségletüket. De nem csak a nagy uradalmak és mintagazdaságok, hanem hazánk nagy és kis gazdáinak, kertészkedőinek zöme is Mauthner világhírű üzletének állandó vevője.

Szerkesztői üzenet.

Medve K. Debrecen, Aranyi Gy. Bogoszló, Vince I. Földes, Sarkadi N. I. Tisza-Sas, Nánásy I. Telki, Gulyás L. Kisújszállás Szóts F. Budapest. A szíves és rokonszenves nyilatkozatokért köszönet. A református közszellemet, a mennyire erőnkől telik, ébreszgetni ezután is kötelességünknek ismerjük. A hozzánk juttatott elismerő és buzdító nyilatkozatokból a további küzdelemre erőt merítünk. — Harsányi Sándor. Amerika. Köszönettel vettük becses küldeményét s jól esik remélnünk, hogy mint ennek előtte, ezután ismét sűrűbben olvashatjuk nagyérdékű cikkeit. — B. L. Parizs. (5. Rue des Feuillantines). küldeményét örömmel vettük, s olyan gyűjtő cím alatt fogjuk közölni, amely több folytatást helyez kilátásba. A levélalakot szíveskedjék megtartani. Fogadja szíves üdvözlötünk. — B. K. Mezötur. A jövő héten sort kerítünk reá. — G. L. Kisújszállás. Jövő számunkban meg fogjuk kezdeni becses küldeménye közlését. Köszönet érte.

TARTALOM-EGYZÉK: Gondolatok az egyházi zene-congressusról. Sinka Lajos. — Tárca: Révész Bálint levele Révész Imréhez. Révész Kálmán. — Tanügy: A reformiskolák és a németországi középiskolák reformtörekvése a német philologusok és tanfériak nagygyűlésein. Sinka Sándor. — Közéletünk: Gondolatok. Juhász Sándor. — Közjegyzői felfogás a családi értesítők kiállítására ügyben. Szigeti Elek. — A bilkei missiói egyház. Kölesey Zsigmond. — Irodalom. — Külföld: Az amerikai missiók köréből. Harsányi Sándor. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyház-kerület kebelében lévő nagykárolyi ev. ref. egyház történetéhez. Asztalos György. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: SASS BÉLA.

Szerkesztő-társ: Erőss Lajos.

Pályásat

a köröss-nagyrévi ev. ref. körlelkésségre, melynek évi javadalma lakáson kívül: készpénzben, terményekben, földben, szolgálmányokban, állami, konventi és egyházmegyei segélyekben és stólában 2300 koronára értékelhető.

Kötelességei:

1. Az anyaegyházban a rendes lelkészi teendők és énekvezérség.
2. Az anyaegyház állami iskoláiban az ev. ref. növendékeknek vallástanítás.
3. Az anyaegyházhoz tartozó missiói körben, 15 községben szétszórtan élő ev. ref. egyháztagek gondozása: a missiói lelkészek eljárásáról s az egyházhatósági ellenőrzésről érvényben álló egyházmegyei szabályzat szerint.

A felszerelt pályázati kérvények, f. évi március hó 20-dikáig, Szabó Károly espereshez, Nagy-Kerekiben (Biharmegye, posta helyben) küldendők. Az állomás f. évi ápril 24-én elfoglandó.

Debrecen, 1900. febr. 24.

Kiss Áron
püspök.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.